

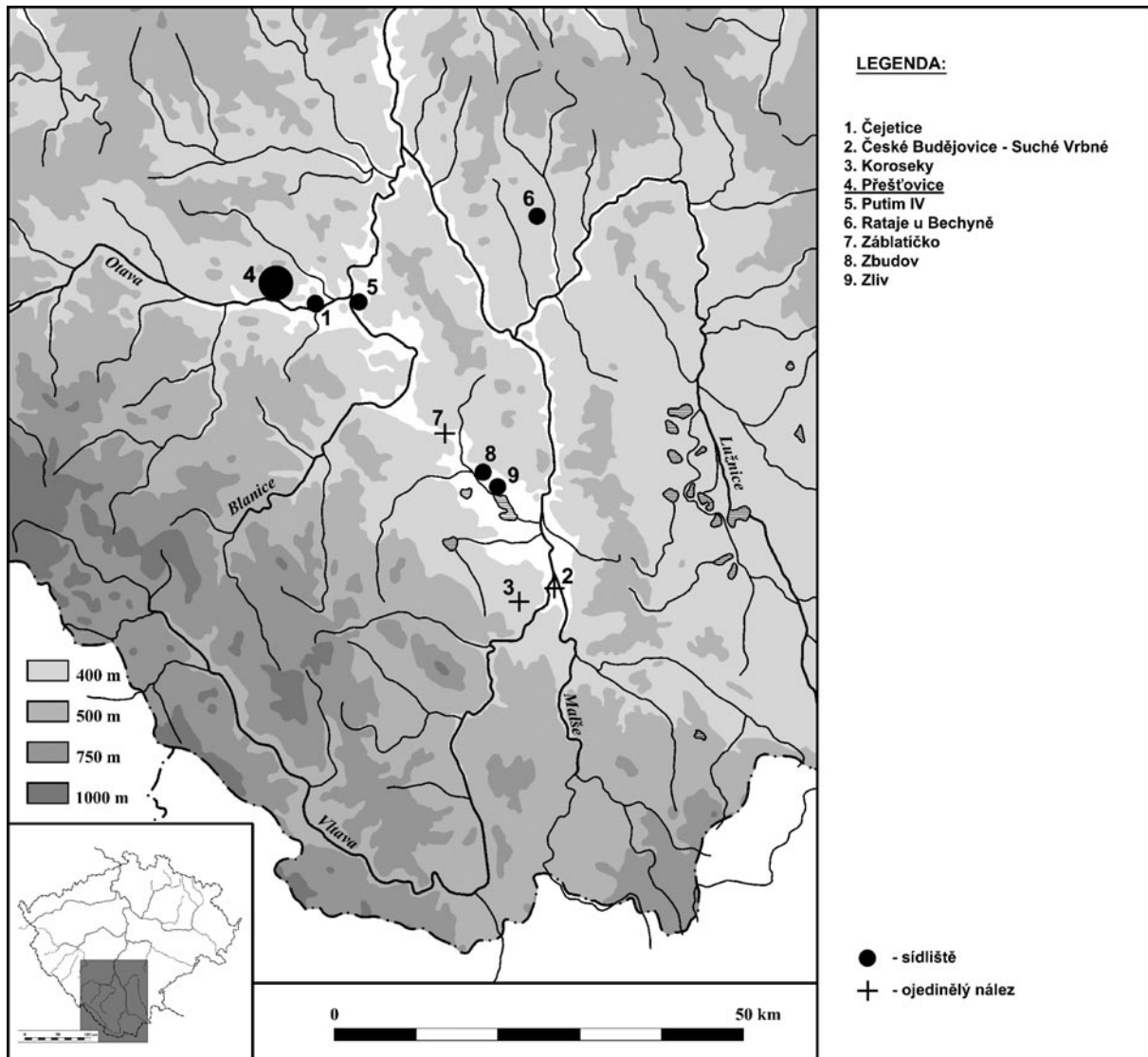
Skupina Přešťovice-Friedenhain v jižních Čechách. Stav výzkumu a výhled

Petr Zavřel

1. ÚVOD¹

Skupina Přešťovice-Friedenhain představuje svébytnou skupinu, která vznikla v pozdní době římské v jižních a západních Čechách. Je nepochybné, že patří do labskogermánského kulturního okruhu. Své jméno obdržela podle dvou pohřebišť, Přešťovic u Strakonice a bavorského Friedenhainu u Straubingu. Obě tyto lokality symbolizují úzké vztahy mezi jižními Čechami a Bavorskem v této době (Zavřel 2007, 82). Klíčovou lokalitou pro poznání náplně této skupiny je žárové pohřebiště v Přešťovicích u Strakonice. Prvních šest hrobů Bedřich Dubský prokopal již v roce 1924, ale největší část pohřebiště prozkoumal až v roce 1934. Na ploše 800 čtverečních metrů odkryl celkem 450 hrobů s 522 pohřby (Dubský 1949, 425–490). Ritus je výhradně žárový. Převažovaly chudě vybavené popelnicové hroby a jako urny sloužily tzv. pozdně římské hrnce nebo široké mísovité nádoby, zdobené šikmým kanelováním a oválnými fasetami. Poté následuje v poznání této problematiky časová odmlka až do osmdesátých let 20. století. V letech 1972–1975 provedla bývalá expozitura Archeologického ústavu v Plzni pod vedením Jana Michálka záchranný výzkum na důležitém sídlišti ve Zbudově na Českobudějovicku (Michálek 1974, 213–224), ve kterém pak v letech 1983–1984, 1986, 1988–1989 pokračovalo Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích (P. Zavřel) ve spolupráci s plzeňskou expoziturou (P. Břicháček) a také FF UK Praha (L. Košnar). Celkem zde byla odkryta asi stovka sídlištních objektů, převážně různých jam a kúlových jamek, včetně velké nadzemní kúlové stavby. Většina nálezů náleží stupni D1 z rozhraní 4. a 5. století, ojediněle se nacházela i keramika typu Přešťovice-Friedenhain (Zavřel 1997, 260, 262–263; *týž* 2001, 205–229). V roce 1980 začal výzkum další důležité lokality, sídliště ve Zlivi na Českobudějovicku. V letech 1980–1988 zde Jihočeské muzeum provádělo předstihový výzkum, který přinesl odkryv řady sídlištních objektů z počátku doby římské (LT D2b – Ř A) a pak z přechodného období mezi pozdní dobou římskou a dobou stěhování národů (D1). Součástí nálezového inventáře byla i keramika typu Přešťovice-Friedenhain (Zavřel 1997, 260, 263; *týž* 2007, 83, obr. 20). V letech 2006–2008 byla objevena řada nových germánských sídlišť v okolí Bechyně na Táborsku. Tento region do nedávné doby nevykazoval žádné osídlení z doby římské. V poměrně krátké době zde bylo zaregistrováno několik sídlišť z počátku doby římské – Bechyňská Smoleč, Bežerovice, Radětice, Sezimovo Ústí, Hartmanice/Klečaty, Rataje u Bechyně (Zavřel 2011, 453–463). Právě na posledně jmenovaném sídlišti, s výraznými nálezy plaňanské skupiny grossromstedtské kultury, bylo při sběrech nalezeno několik zlomků keramiky, které můžeme předběžně přiřadit skupině Přešťovice-Friedenhain. V letech 2007–2009 probíhal projekt Grantové agentury České republiky (GA ČR) – „Keltové a Germáni v 1. století před Kr. v Čechách a ve střední Evropě“, jehož nositelem byl Archeologický ústav AVČR v Praze a spoluřešitelem i Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. Jeho cílem bylo přispět k řešení problematiky vztahů mezi Kelty a Germány na konci doby laténské a na počátku doby římské. V jeho rámci byla po více než sedmdesáti letech (2008–2009) obnovena i výzkumná činnost a také rozsáhlé sběry na sídlišti v Přešťovicích, které přinesly další nálezy keramiky skupiny Přešťovice-Friedenhain (Parkman – Zavřel 2010, 326–336).

¹ Tato práce vznikla během projektu „Germánské komunity v pozdní době římské na příkladu dvou regionů (Malá Haná a jižní Čechy)“ v rámci Specifického výzkumu – Studentské grantové soutěže na FF UHK v roce 2016 (řešitel projektu: E. Droberjar). Zároveň tvoří součást disertační práce autora s názvem „Labskogermánské osídlení jižních Čech na příkladu lokality Přešťovice“, obhájené v roce 2016 na Univerzitě Hradec Králové. Do textu tohoto článku byly již začleněny připomínky z oponentského posudku L. Košnara, kterému děkuji za cenné postřehy.

Obr. 1. Lokality skupiny Přeštovice-Friedenhain v jižních Čechách. Stav výzkumu k 31. 12. 2015.
Čísla lokalit odpovídají číslování v katalogu. Kresba K. Vávra

2. SOUPIS NÁLEZŮ

1. ČEJETICE (okr. Strakonice) – obr. 1:1

LOK: Pole přiléhající k severovýchodnímu okraji obce mezi silnicemi Čejetice–Sv. Havel a Čejetice–Sudoměř, trať „Na hájích“, ZM 22-41-16, 230 Z, 325 J. NV: 380 m. NVZ: Zorkovický potok 100–400 m západně, jež se vlévá do Otavy cca 300–400 m severozápadně od lokality. PNN: 0–5 m. **OKOL:** Lokalitu objevil v roce 1943 B. Dubský, v roce 1958 zde A. Rybová provedla sběr, průzkum detektorem kovů zde v roce 2008 provedl T. Kolegar z JčM České Budějovice. **NÁLEZ:** Sídliště. **DAT:** Ř A, pozdní doba římská? **ULOŽ:** M Plzeň, P 16/58, JčM České Budějovice, A 13610–13611. **LIT:** Dubský 1949, 492; Rybová 1956, 217, 222, 263; Rybová 1956a, 217, 263; Motyková–Šneidrová 1963, 12; Zavřel 1999, 475; Zavřel 2011a, 31.

2. ČESKÉ BUDĚJOVICE – Suché Vrbné – obr. 1:2; 2:A

LOK: Suché Vrbné – bližší lokalizace neznámá. **OKOL:** Dobývání písku vedle Jungwirthova hospodářství. Do muzea v Českých Budějovicích byl nález odevzdán dne 2. 6. 1910. **NÁLEZ:** Zlomek okraje mísovité nádoby. **DAT:** Mladší doba římská (C2). **ULOŽ:** JčM České Budějovice, i. č. J Ia – Nr. 1. **LIT:** Zavřel 1993, 5, 15, č. 17; Zavřel 1999, 475, obr. 6.

3. KOROSEKY (okr. České Budějovice) – obr. 1:3; 2:B

LOK: Na poli 500 m SV od obce. **OKOL:** Sběr T. Hambergera z Českých Budějovic v roce 1985. **NÁLEZ:** Zlomek keramiky s oválnými důlky. **DAT:** Pozdní doba římská? **ULOŽ:** JčM České Budějovice, A 19166. **LIT:** Zavřel 1987, 84; Zavřel 1997, 259.

4. PŘEŠŤOVICE (okr. Strakonice) – obr. 1:4; 2:E; 3:B-D; 4-6

LOK: Trať „Na štěbuzích“, Z a JZ od obce Přešťovice, na jižním a východním svahu mírného návrší, které se sklání k J a JV do širokého údolí řeky Otavy. Je situováno na jejím levém břehu a na břehu Rovenského potoka, ZM 22-32-15, 281 Z, 154 J; 285 Z, 168 J; 301 Z, 177 J; 328 Z, 179 J; 336 Z, 169 J; 335 Z, 162 J; 327 Z, 153 J; 299 Z, 147 J. NV: 384–402. NVZ: Rovenský potok a řeka Otava cca 300 m jižně. PNN: 2–8 m. **OKOL:** Sondážní výzkum 1932–1934, 2008–2009, sběry 1975–2014. **NÁLEZ:** Sídliště. **DAT:** LT D2b – Ř A – D1. **ULOŽ:** JčM České Budějovice, M Strakonice, M Písek, NM Praha. **LIT:** *Horáková-Jansová* 1933, 89; *Dubský* 1937, 11–34; *Dubský* 1949, 400–425; *Svoboda* 1965, 51–66; *Michálek* 1978; *Michálek* 1981, 16–17, tab. 29–32; *Břicháček* 1984; *Zavřel* 1987, 175; *Zavřel* 1995, 301; *Zavřel* 1997, 259–260; *Zavřel* 1999, 477–478, 497, 502; *Droberjar* 2006, 73; *Zavřel* 2006, 243–244; *Zavřel* 2006a, 119–122; *Zavřel* 2007, 82, 97–99; *Zavřel* 2008, 112, 117–121; *Parkman – Zavřel* 2010, 326–336; *Zavřel* 2011a, 275–276; *Zavřel* 2012, 23–25, 37.

LOK: Cca 400 m východně od sídliště a cca 100 m od jižního okraje obce na návrší „Na vrchu“, ZM 22-32-15, 346 Z, 150, J; 351 Z, 152 J; 348 Z, 140 J; 355 Z, 142 J. NM: 417 m. NVZ: Poloha je z jihu ve vzdálenosti 200–300 m obtékána řekou Otavou. PNN: 40 m. **OKOL:** Výzkum B. Dubského v roce 1934. **NÁLEZ:** Pohřebiště (450 hrobů s 522 pohřby). **DAT:** C2–D2. **ULOŽ:** NM Praha, M Strakonice, JčM České Budějovice. **LIT:** *Dubský* 1928–1930, 280–282; *Horáková-Jansová* 1933, 89; *Dubský* 1937, 34–130; *Dubský* 1949, 425–490; *Svoboda* 1965, 51–66; *Michálek* 1981, 8–15, T. 33–57; *Zavřel* 1997, 259–262; *Zavřel* 1999, 477–478, 497, 502; *Zavřel* 1999a, 84–96; *Zavřel* 2007, 82, 84–85, 97–99; *Zavřel* 2012, 21–25.

5. PUTIM IV (okr. Písek) – obr. 1:5; 2:C

LOK: Trať U včelníku, cca 300 m jižně od okraje obce na pravém břehu Blanice, ZM 22-41-17, 428 Z, 373 J; 434 Z, 378 J; 441 Z, 370 J; 434 Z, 367 J. NV: 370 m. NVZ: Na břehu řeky Blanice. PNN: 3–4 m. **OKOL:** Sběr J. Michálka v roce 2011. **NÁLEZ:** Sídliště. **DAT:** LT D2b – Ř A, C3–D2. **ULOŽ:** JčM České Budějovice. **LIT:** *Michálek*, v tisku.

6. RATAJE U BECHYNĚ (okr. Tábor) – obr. 1:6; 2:D

LOK: Sídliště se nachází 550–850 m JV od kostela v obci na rozsáhlém plató, které se mírně svažuje východním směrem do údolí říčky Smutná, ZM 22-42-02, 410:167, 415:206, 434:192, 431:169. NV: 390–400 m. NVZ: Cca 100 m východně říčka Smutná. PNN: 5 m. **OKOL:** Sběry, průzkum detektorem kovů a sondážní výzkum v letech 2007–2012. **NÁLEZ:** Sídliště. **DAT:** LT D2b – Ř A, C3–D1. **ULOŽ:** JčM České Budějovice, M Bechyně. **LIT:** *Chvojka – Beneš* 2007, 331–345; *Beneš – Chvojka* 2008, 7, 15; *Beneš – Chvojka* 2009; *Salač* 2008, 23; *Chvojka* 2009, 23–25; *Chvojka – Zavřel* 2009, 53; *Parkman – Zavřel* 2010, 319–326; *Parkman – Zavřel* 2010a, 255, 262; *Zavřel* 2011, 453–463; *Chvojka – Zavřel* 2010; *Zavřel* 2011a, 283.

7. ZÁBLATÍČKO (okr. České Budějovice) – obr. 1:7

LOK: Přesná poloha neurčena. **OKOL:** Sběr B. Dubského. **NÁLEZ:** Zlomky keramiky. **DAT:** Přešťovický typ. **ULOŽ:** Nedochováno. **LIT:** *Svoboda* 1965, 49.

8. ZBUDOV, obec Dívčice (okr. České Budějovice) – obr. 1:8; 2:F

LOK: Trať „Louňovy“, cca 800 m východně od osady, ZM 22-43-15, 432 Z, 42 J. NV: 396–400 m. NVZ: Mlýnský potok cca 100 m jižně. PNN: 5–10 m. **OKOL:** Záchranný výzkum expozitury ARÚ Plzeň v letech 1972–1974 a sondážní výzkum Jihočeského muzea v Českých Budějovicích v letech 1983–1984, 1986 a v letech 1988–1989 ve spolupráci s expoziturou ARÚ Plzeň a PÚ FF UK Praha. **NÁLEZ:** Sídliště. **DAT:** D1–D2. **ULOŽ:** JčM České Budějovice. **LIT:** *Beneš* 1965; *Beneš – Michálek* 1973, 111–112; *Beneš* 1974, 245; *Michálek* 1974, 213–224; *Rybová* 1976, 85–114; *Beneš* 1977; *Zavřel* 1985, 207; *Michálek – Zavřel* 1987; *Zavřel – Michálek* 1989; *Zavřel* 1992; *Zavřel* 1997, 260, 262–263, obr. 5; *Zavřel* 1999, 483, 503, obr. 20–21; *Zavřel* 2001; *Zavřel* 2007a, 275, 278, obr. 9; *Zavřel* 2007, 83, obr. 16–17; *Droberjar* 2008, 163, 172; *Zavřel* 2011, 470, 474, 476; *Zavřel*, v tisku.

9. ZLIV I (okr. České Budějovice) – obr. 1:9; 3:A

LOK: Východní okraj obce v trati „Varta“, ZM 22-44-16, 335 Z, 118 J. NV: 396–406 m. NVZ: Soudný potok cca 300 m jižně. PNN: 15–20 m. **OKOL:** Záchranný výzkum Jihočeského muzea v Českých Budějovicích v letech 1980–1988, 2006, 2008–2009. **NÁLEZ:** Sídliště. **DAT:** LT D2b–Ř A, C3–D1. **ULOŽ:** JčM České Budějovice. **LIT:** *Zavřel* 1986; *Zavřel* 1987a, 235; *Zavřel* 1987b; *Zavřel* 1997, 260; *Košnar – Břicháček* 1998, 162; *Zavřel* 1999, 483, 496, 503–504; *Zavřel* 2007, 83–85; *Zavřel* 2007a, 275, 278; *Zavřel* 2007b; *Salač* 2008, 26; *Zavřel* 2009; *Caletka – Chvojka – Zavřel* 2010, 17–21; *Zavřel* 2011a, 399.

3. CHARAKTERISTIKA SKUPINY PŘEŠŤOVICE-FRIEDENHAIN

Keramika typu Přešťovice-Friedenhain hraje již delší dobu důležitou roli v diskusi o germánském osídlení Bavorska a o původu kmene Bavorů. Již B. Dubský charakterizoval nálezy ze sídliště a pohřebiště z Přešťovic jako uzavřený celek a označil je jako „Přešťovický stupeň“ (*Dubský* 1937, 44). Touto problematikou se pak zabývala v roce 1956 ve své diplomové (nepublikované) práci A. Rybová (*Rybová* 1956a) a jednu kapitolu nálezům z Přešťovic pak věnoval B. Svoboda v dosud posledním souhrnu doby stěhování národů v Čechách z roku 1965 (*Svoboda* 1965, 51–66). Na podobnost žárových pohřebišť v Přešťovicích a Friedenhainu u Straubingu poprvé upozornil B. Svoboda, který poukázal na shodu v pohřebním ritu a v keramickém inventáři obou lokalit a tyto nálezy označil jako typ Přešťovice-Friedenhain. Ten

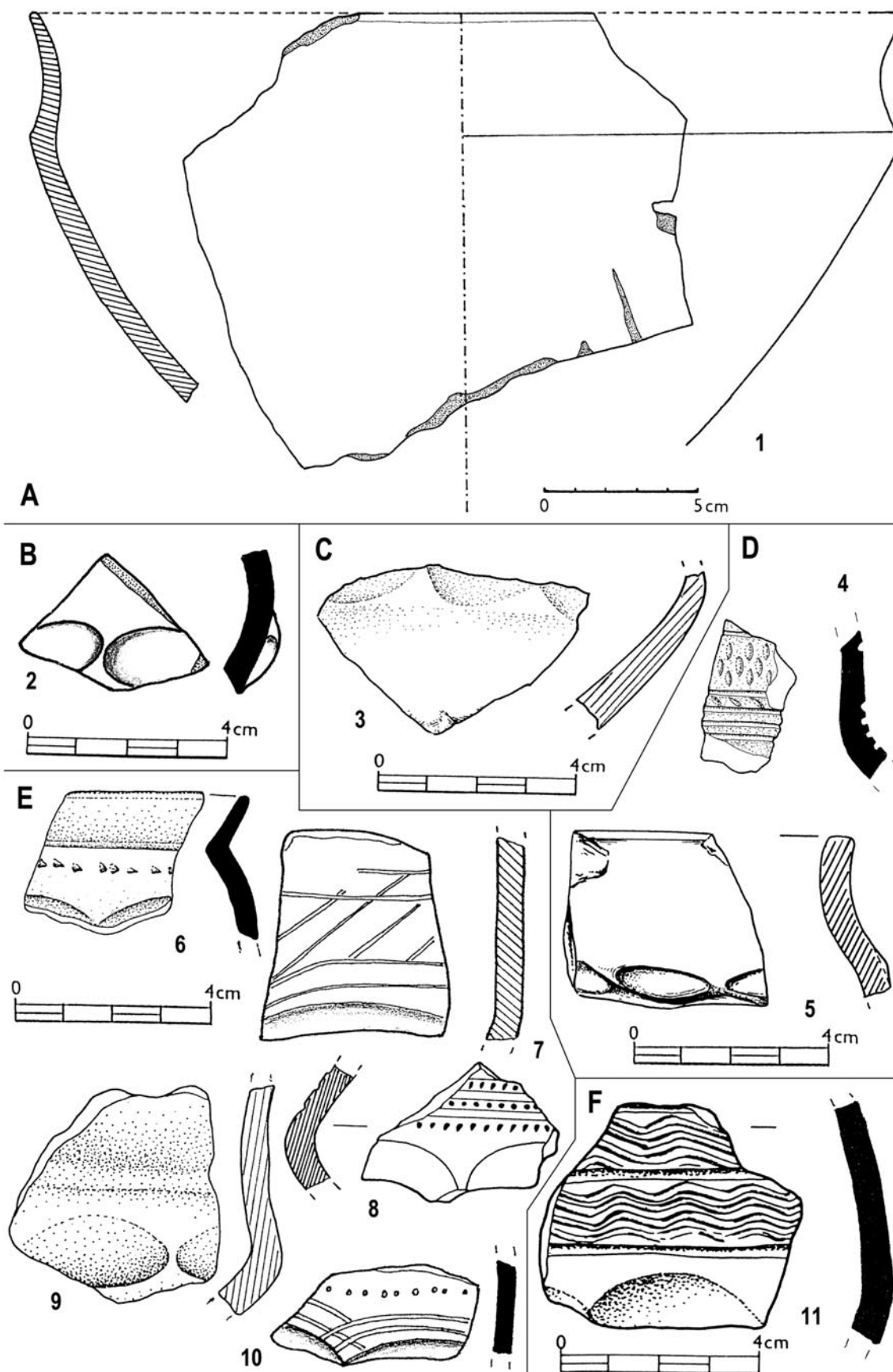
pak byl často vykládán jako důkaz o původu Bavorů v Čechách, B. Svoboda sám jej po srovnání s nálezy ze středního Německa zařadil do labskogermánského okruhu. Podle jeho názoru tito „Elbsweben“ přišli kolem roku 300 do jižních Čech a odtud pak někdy v 2. polovině 5. století odešli do Bavorska (Svoboda 1963; *tjž* 1965, 51–66; Moosbauer 2005, 63).

I podle dnešních kritérií skupina Přešťovice-Friedenhain, vytvořená čistě archeologicky, patří do labskogermánského kulturního okruhu a není možné ji spojit s nějakým konkrétním etnikem (Springer 1985, 241; Moosbauer 2005, 63, 65). Existuje v době hlubokých sociálních, politických a kulturních změn, charakterizovaných pohybem obyvatelstva a přechodem od žárového ke kostrovému pohřbívání. Dosud převládá názor, že vznikla někdy ve stupni C3 v jižních a západních Čechách a jsou pro ni charakteristická velká žárová pohřebiště jednotného charakteru s velmi prostou, až chudou pohřební výbavou a také ukládáním pryskyřice do popelnic. Jako urny jsou většinou použity mísovité nádoby. Přes různé variace je základní schéma prakticky stejné a již A. Rybová je označila jako „přešťovický typ“. Jedná se o širokou mísovitou nádobu (Schalurne) s rovným dnem, výdutí nad polovinou výšky a s válcovitým nebo prohnutým hrdlem a ven vyloženým, zaobleným okrajem. Nachází se na celé ploše přešťovického pohřebiště a je většinou zdobena. Výzdobu tvoří oválné facety na největší výduti nebo šikmá kanelace. Oba hlavní výzdobné motivy jsou často doprovázeny okrouhlými nebo trojúhelníkovitými vpichy, které tvoří pásy na podhrdlí nádob. Jsou od pozdní doby římské převažujícím typem nádoby v celém polabském okruhu, vyrobené v ruce, kvalitně vypálené s pečlivě upraveným, hladkým a lesklým povrchem, někdy potuhovaným. Zbarvení kolísá od světlejších až načervenalých odstínů k tmavším hnědým, šedým až černým barvám (Svoboda 1965, 62; Fischer 1990, 105–106; Rieder 1993, 119; Zavřel 1997, 261; Masanz 2012, 42). Rovněž T. Springer definuje keramiku typu Přešťovice-Friedenhain v ruce robenými širokými mísami tmavého zbarvení, s vyhlazeným nebo tuhovaným povrchem, zdobeným na výduti šikmými a oválnými fasetami, doprovázenými kulatými nebo klínovitými vpichy, a také soudkovitými nádobami, tzv. pozdně římskými hrnci s kónickým tělem a dovnitř zataženým okrajem, jejichž povrch již není tak pečlivě upraven jako v případě mísovitých nádob (Springer 1985, 235; Fischer 1990, 103–109; Geisler 1999, 115, 118; Weinlich 1999, 102–103; Masanz 2012, 41–42). V novější literatuře je toto definování skupiny Přešťovice-Friedenhain zpochybňováno s poukazem na skutečnost, že ploché mísy a výzdoba šikmým kanelováním a oválnými facetami mají v rámci Evropy v době stěhování národů mnohem širší rozšíření, především v německém Polabí (Haberstroh 2012, 132–138; Masanz 2012, 43). Je však nepochybné, že minimálně v rámci jižních Čech tvoří takto charakterizovaná skupina jasně definovanou a nezaměnitelnou entitu. R. Christlein, v případě mísy zdobené šikmou kanelací z Pasova, upozorňuje na potuhování povrchu nádoby a vidí její původ v jižních Čechách. Provedené mineralogické zkoušky však ukázaly, že mohla pocházet i z bezprostředního okolí Pasova (Christlein 1982, 226; Fischer 1990, 105). V této souvislosti je třeba také upozornit na skutečnost, že přes výraznou podobnost v morfologii a výzdobě keramiky z inventáře obou klíčových pohřebišť (Friedenhain a Přešťovice) se minimálně ve výzdobě keramiky z přešťovického pohřebiště najdou doprovodné prvky obou hlavních výzdobných motivů (šikmá kanelace a oválné facety), ke kterým jsem analogie v dostupné literatuře na německé straně nenašel. Toto konstatování je ovšem relativizováno skutečností, že podstatná část nálezů, včetně těch z eponymní lokality Friedenhain, není dosud publikována.

Identická keramika, zdobená čokkovitými jamkami, je běžná – kromě jižních, západních Čech a jihozápadního Bavorska – také v inventáři černjachovské kultury na Ukrajině, v Moldavsku a v Rumunsku, i když se odlišuje způsobem výroby. Dále se vyskytuje ve středním Německu, v Anglii, v Pomohání, na Moravě a v Dolním Rakousku (Springer 1985, Abb. 4). Zatímco černjachovská keramika toho typu je točena na kruhu a je datována do 2. poloviny 4., maximálně do počátku 5. století, keramika skupiny Přešťovice-Friedenhain je zhotovována v ruce (Moosbauer 2005, 66; Schulze – Strocen 2008, 326–327, Abb. 13; Jiřík 2012, 383) a navíc je kombinována s šikmou kanelací a s dalšími typy nádob v duchu labskogermánské tradice. Šikmo kanelované nádoby se koncentrují ve středním Německu v polabské oblasti, v severní části Bavorska, v Čechách, na Moravě a v Dolním Rakousku severně od Dunaje. G. Moosbauer nevylučuje možnost ovlivnění bavorského prostředí v tomto směru právě z prostředí černjachovské kultury zprostředkovaně přes Čechy (Moosbauer 2005, 230–231; Masanz 2012, 43).

4. ROZŠÍŘENÍ SKUPINY PŘEŠŤOVICE-FRIEDENHAIN

Jižní Čechy jsou tradičně, spolu se západočeskou oblastí, považovány za místo vzniku této svérázné skupiny a také za výchozí prostor při jejím přesunu do sousedního Bavorska. Eponymní lokalitou jsou zde Přešťovice, výše zmíněné pohřebiště (Dubský 1949, 425–490) a sídliště, kde dochované spektrum keramických tvarů umožňuje většinou pouze jejich rámcové zařazení. B. Dubský popisoval keramiku

Obr. 2. A – České Budějovice-Suché Vrbné, nález z roku 1910?. B – Koroseky, sběr v roce 1985.
 C – Putim IV, sběr v roce 2011. D – Rataje u Bechyně, sběr v roce 2011. E – Přešťovice, sídliště, sběr v roce 2011 (6, 9),
 nálezy ze sídliště uložené v NM Praha (7, 10), jáma I-IV/33-34 (8). F – Zbudov, objekt 1/83

z výplně objektů jako celek, takže je dnes již obtížné a ve většině případů nemožné rekonstruovat nálezy celky. B. Dubský se domníval, že sídliště existovalo od doby kolem změny letopočtu a trvalo nepřetržitě až do 1. poloviny 5. století (Svoboda 1965, 42). Je nepochybné, že bylo založeno ve stupni LT D2b – Ř A. Analýzu keramiky tzv. plaňanského horizontu provedla A. Rybová, která ve 14 z 29 prozkoumaných objektů zjistila výskyt plaňanských pohárů (Rybová 1956, 208). Upozornila rovněž na dlouhé trvání sídliště, kdy starší objekty jsou narušeny mladšími (Motyková-Šneidrová 1963, 48). Jeho trvání lze sledovat nepochybně i v 1.–3. století, ale vzhledem k poměrně malému rozsahu dosud provedeného výzkumu, v porovnání s celkovou rozlohou sídliště, nelze zatím prokázat jeho kontinuální osídlení během celé doby římské. Výrazným horizontem jeho existence je pak pozdní doba římská a počátek doby stěhování národů ve stupni D1 (Zavřel 1997, 260–261; týž 1999, 502), včetně výskytu charakteristické keramiky typu Prešřovice-Friedenhain. Zastoupena byla v jámě I–IV/33–34 (obr. 2:8; 3:7; 4:2–3,8–13; 5:1,7–9; 6:3,6), v jámě I/33–34 (obr. 5:2,4–5; 6:7), v jámě III/33 (obr. 6:8), v jámě VI/33 (obr. 6:4). Typické zlomky této keramiky pocházejí i z novodobých sběrů (obr. 2:6,9; 3:8; 5:3,6) a další materiál je uložen bez bližších nálezykových okolností v Národním muzeu v Praze (obr. 2:7,10; 4:4–7; 6:1–2,5) a v muzeu v Písku (obr. 4:1). Kompletní zpracování přešřovické lokality se připravuje a bude publikováno samostatně.

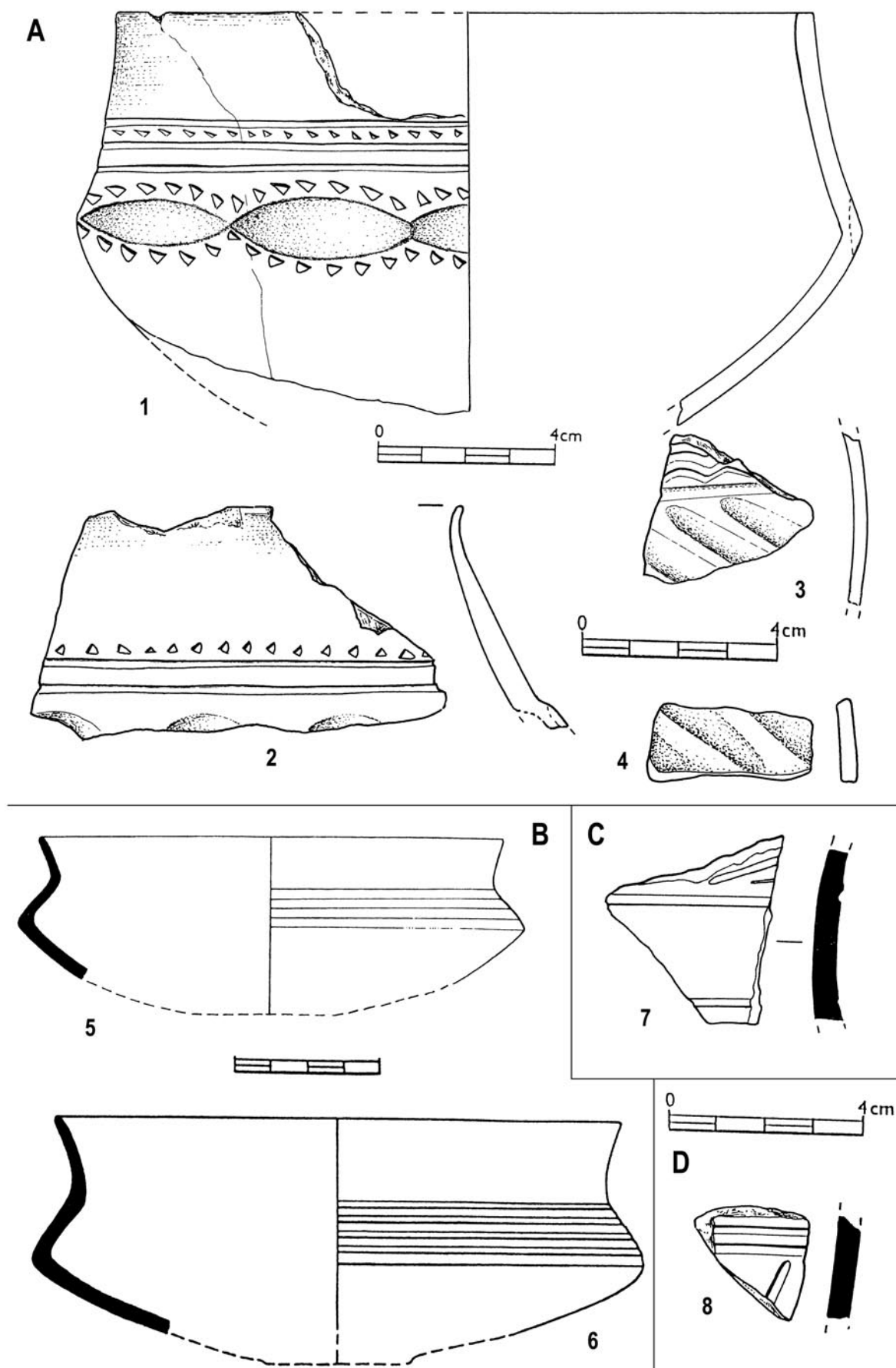
Celkem výrazně je přešřovická keramika zastoupena na sídlišti ve Zlivi, v druhé fázi jeho existence v období C3–D1, konkrétně ve výplni chaty II/83 (obr. 3:2) a chaty III/84 (obr. 3:1,3–4). Zvláště téměř celá nádoba z chaty III/84, nacházející se v inventáři běžném v prostředí sídlišť tzv. zlechovského typu (Zavřel 1999, obr. 26), jakoby symbolizovala heterogenní prostředí jižních Čech, v podobě domácího obyvatelstva a nově přichozích z Podunají, v obou případech ovšem svébského původu.

Stejnou situaci můžeme pozorovat i ve Zbudově, v první fázi jeho existence ve stupni D1, a to v objektu I/83 (obr. 2:F; Zavřel 1999, obr. 20:A). Další nálezy přešřovické keramiky pocházejí pouze ze sběrů, většinou jako malá příměs na sídlištech z období LT D2b – Ř A v Ratajích u Bechyně (obr. 2:D) nebo v Putimi IV (obr. 2:C). Zajímavým případem je mísovitá nádoba s polokulovitou spodní částí těla, ostře zalomenou výduť a zaobleným, ven vykloněným okrajem s prohnutým hrdlem, černého zbarvení a hladkého až lesklého povrchu z Českých Budějovic (obr. 2:A), nalezená při dobývání písku v Suchém Vrbném (dnes součást Českých Budějovic) za nejasných nálezykových okolností někdy kolem roku 1910 (Zavřel 1993, 5, 15, obr. 6:2). Tato nádoba má analogie na pohřebišti v Prešřovicích (hroby 99, 243), zvláště pak v popelnici z hrobu 392 (Dubský 1949, 475, tab. IX), a naznačuje možnost existence pohřebiště v této okrajové části dnešních Českých Budějovic.

Nejistý je ojedinělý nález zlomku keramiky z Korosek (obr. 2:B), kde není vyloučena datace do období středověku. Další nálezy se nedochovaly a známe je pouze z literatury. To je případ Čejetic. B. Dubský uvádí střepy „... hrnců a misek těžších forem barbarských s ozdobou rýh, žlábků a vývalků...“ a rovněž „... úplnou shodu s osadou u Prešřovic dobou vzniku a částečně i průběhem tvorby ...“ (Dubský 1949, 492). Materiál se nedochoval, ale není vyloučena i přítomnost nálezů skupiny Prešřovice-Friedenhain i vzhledem k nevelké vzdálenosti mezi oběma lokalitami. Rovněž dle ústního sdělení B. Dubského byly při povrchových sběrech z Čejetic získány i zlomky keramiky zdobené čokovitými jamkami (Svoboda 1965, 48). Na stejné úrovni jsou i případné nálezy ze Záblatička, kde měly být zjištěny zlomky keramiky zdobené čokovitými jamkami, které se však nedochovaly (Svoboda 1965, 49). Potenciální lokalitou je i Sedlec. Inventář tohoto významného sídliště, částečně prozkoumaného v osmdesátých letech minulého století, dosud nepublikovaného a předběžně datovaného do období B2–C3, obsahuje i keramiku zdobenou šikmou kanelací (za ústní sdělení děkuji P. Břicháčkovi). Není tak vyloučeno, že připravované zpracování nálezů přinese v tomto směru nové informace.

Keramiku typu Prešřovice-Friedenhain registrujeme i na lokalitách z jiných regionů: ze západních Čech to jsou sídliště Plzeň-Radobyčice I a II, Vochov, Plzeň-Vinice, Nýřany, všechny z okresu Plzeň-jih (Jiřík 2012, 381, Abb. 12), ze středních Čech na lokalitách 5. století, kde převažuje typická keramika vinařické skupiny – všechny ze západního okraje Prahy: sídliště Praha-Dolní Liboc I–II (Kuchařík et al. 2008, 201–203, obr. 2), kostrové pohřebiště Litovice (hrob 7), kostrové pohřebiště Praha-Zličín, hroby 17, 61 (Jiřík 2012, 381–382, Abb. 13:1–4; Jiřík 2015, 114), sídliště Přerubenice (Zeman – Venclová – Bubeník 1998, 109, obr. 8: 9, obr. 10: 5) i z východní části tohoto regionu z Hostovic a Kutné Hory-Karlova (Šumberová – Valentová 2007, 381, obr. 6: 16) a nejnověji také z okolí Žatce (nepublikováno).

Typická keramika typu Prešřovice-Friedenhain je známa z četných lokalit ze sousedního Německa. Velmi silné osídlení v tomto směru pozorujeme zvláště v úseku Dunaje mezi Řeznem a Neuburgem an der Donau, z jižní části pahorkatiny Franská Alba, Ingolstadtské pánve, z Pomohání a z Horní Falce, např. z pohřebišť Odenheim, Edingen, Gütlingen, Mühlhausen, Bittenbrunn nebo ze sídliště v Nebringu, z Bavorska a Horní Falce – sídliště Altendorf, Breitenwinn, Burggriesbach, Eichstätt, Pfünz, Pförring, Grossmehring, Mailing, Feldkirchen, Lenting, Kösching, Gerolfing, Irgertsheim, Böhming,

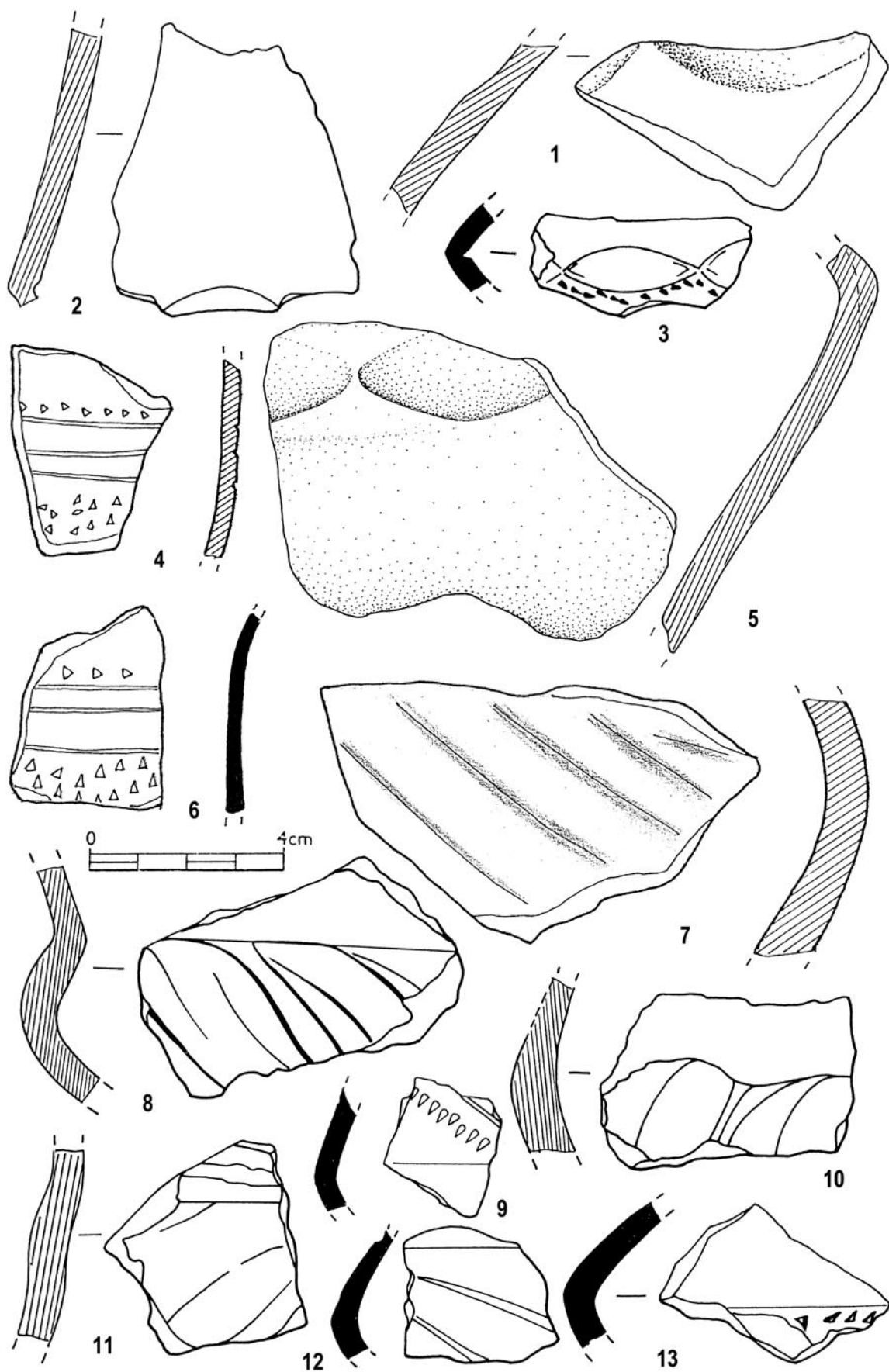
Obr. 3. A – Zliv, chata II/83 (2), chata III/84 (1, 3–4). B – Přešťovice, sídliště, jáma II/33 (5), jáma II/33–34 (6). Podle J. Michálka 1981. C – Přešťovice, sídliště, jámy I–IV/33–34 (7). D – Přešťovice, sběr v roce 2011 (8)

Kipfenberg/Michlesberg, Plankstetten, Berching, Grubmühle, Sulzbürg, Goldberg u Türkheimu, Kössnach, Kirchroth, Kelheim, Dötting, Burg Wackerstein, Essing-Schellneck, Neuburg (provinciální pohřebiště), Sandhof, Laaber, Weichelsdorf, Kallmünz, Altenmarkt (Stadt Cham), Zangenstein, Schwarzach, Burglengenfeld, Inching/Brunnmühle, Walting, Beilngries, Oberzeitldorn, Passau-Niedernburg (Fischer 1981, 350, 360–363; Fischer 1990, 107–108; Rieder 1993, 120, 122, 126, 128, 130; Weinlich 1999, 109, 112; Moosbauer 2005, 298), kastel Batavis (Weinlich 1999, 109–111), Regensburg-Grassgasse, Regensburg-Niedermünster, Altendorf-Mörnsheim (Fischer 1990, 107–108; Rieder 1993, Abb. 5, Abb. 12:1; Weinlich 1999, 109), kostrové hroby v Kemathen, Straubing-Azlbürg I, kostrový hrob 60, Azlbürg II, pohřebiště Straubing-Altstadt, Emmering – hrob 360 (Fischer 1990, 107; Rieder 1993, 124; Geisler 1999, 122; Weinlich 1999, 109, 112; Moosbauer 2005, 64, Abb. 27:1; Masanz 2012, 42), Alburg-Straubing-Bajuwarenstrasse, kostrové hroby 73 a 84 (Fischer 1990, 108; Geisler 1999, 122; Weinlich 1999, 109), Straubing-St. Peter (Weinlich 1999, 109; Moosbauer 2005, 181–185), ze středních Frank – sídliště Kauerlach, Offenbau, Grosshöbing, Hausen, Mettendorf, Bechthal, Burgsalach (kastelvicus), Ellingen (kastel a kastelvicus), Gaimersheim, Egweil a Wolkertshofen (villa rustica), Alesheim, Kleinlellenfeld, Gelben Bürg bei Dittenheim (výšinné sídliště), Wettelsheim, Schambach, Flemmühle (Fischer 1990, 108–110; Rieder 1993, 126; Weinlich 1999, 111–112), z jihozápadního Německa nebo z Horní Falce na žárovém pohřebišti a také k němu náležejícímu sídlišti ve Forchheimu, Burglengenfeld-Wieden (Weinlich 1999, 97–114). Podle R. Christleina existovala ve východní i západní Raetii i v přilehlých částech Norika na sídlišti kontinuita až do počátku 5. století. Keramiku typu Friedenrain klade do období 400–450 a poukazuje na její úzkou souvislost s podobnou keramikou v jižních a západních Čechách. Není pochyb, že lidé s ní spojení byli Germáni. Podle tohoto autora řada sídlišť v Podunají, včetně středních Frank, končí v období charakterizovaném keramikou typu Prešřovice-Friedenrain.

Nejdůležitější lokalitou je však pohřebiště Friedenrain, mající úzké vztahy k Prešřovicím. Je centrálním pohřebištem sídelní komory, ležící na severní terase Dunaje s řadou sídlišť – Oberzeitldorn, Kössnach, Kirchroth, Bachhof, Bielhof, Fischerdorf, Unterzeitldorf (Geisler 1999, 119–122, Abb. 4–5). Na rozdíl od Prešřovic však sídliště k eponymnímu pohřebišti neznáme. To bylo objeveno již v 19. století, ale systematicky nebylo nikdy zkoumáno. V letech 1900–1968 (především 1952, 1962–1968) zde s přestávkami proběhl výzkum, který dosud odkryl 162 hrobů, jejich původní počet se však odhaduje na 400 až 500. Řada hrobů byla zničena těžbou písku. I když tato lokalita byla zpracována v rámci disertačních prací T. Springera a R. Masanze, nebyla celkově publikována (Geisler 1999, 117–118; Masanz 2012, 41). Obě eponymní lokality vykazují znaky obvyklé ve 4. století, konzervativní žárový rítus, skromné milodary a shodné typy keramiky, které jen postupně přejímají některé nové znaky. Stejně jako v případě Prešřovic i zde je možná datace, v důsledku absence milodarů (většinou se jedná o zlomky spálených nádob, sebraných z hranice), jen na základě stylistického rozboru keramiky (Svoboda 1963, 113; Fischer 1990, 107; Geisler 1999, 118; Weinlich 1999, 109). Tyto shody jsou tak nápadné, že se uvažovalo a stále uvažuje o jejich přímém spojení (Svoboda 1963, 502). Avšak stanovit počátky pohřebiště Friedenrain je obtížné. Zdá se, že začíná ve 4. století a existuje ještě v 2. polovině 5. století (Fischer 1990, 101–122; Springer 1985, 235–243). Nejstarší urny je možné datovat ještě do pozdní doby římské, ale je dosud těžké rozhodnout, zda je možné dát první hroby tohoto pohřebiště do souvislosti s polabskou oblastí nebo s oblastí Čech za Šumavou (Svoboda 1963, 113). Rovněž v inventáři pohřebiště ve Friedenrainu byla zjištěna keramika a prvky výzdoby, které mají v příbuzných regionech analogie z 2. poloviny 5. století. Tradiční je představa, že pohřebiště Friedenrain bylo založeno příchozími z jižních Čech. Tento problém však dosud není uspokojivě vyřešen (Springer 1985, 241).

Keramika typu Prešřovice-Friedenrain se nachází rovněž v římských pohraničních kastelech a opevněních na dunajském limitu, což je bráno jako doklad činnosti těchto „mužů z Čech“ jako foederátů, kteří v úseku mezi Einingem a Straubingem měli během 5. století tvořit páteř římského vojska při obraně hranic (Fischer 1990, 118; Rieder 1993, 132). Také podle názoru D. Quasta je tato keramika pozůstatkem malé skupiny nově příchozích z labskogermánských Čech, kteří zde vstoupili do služeb římské armády a následně se usadili na území Alamanů (Quast 1997, 175). Vedle typické labskogermánské, v ruce robené keramiky, včetně mis prešřovického typu s oválným fasetováním a šikmou kanelací, pocházející z prostoru římských kastelů Goldberg bei Türkheim, Regensburg, Straubing, Künzing, Eining (Abusina), Neuburg a. d. Donau, zde příchod Germánů z Čech dokládají i analýzy izotopů stroncia, stejně jako ve východní části provincie Raetie – Frauenberg bei Weltenburg, Alkofen, Passau-Batavis (Springer 1985, 240; Fischer 1990, 107–108, 114; Rieder 1993, 108, 120, 135; Weinlich 1999, 109, 112; Moosbauer 2005, 226, 231, 298).

Rovněž vojsko, které tvořilo posádku římského kastelu ve Straubingu (Sorviodurum), a také s kastelem související civilní obyvatelstvo pohřbívalo své zemřelé na nedalekých pohřebišti Azlbürg I a II, stejně jako na pohřebišti v dnešním Altstadtu. V 1. polovině 5. století můžeme předpokládat obnovenou

Obr. 4. Přešovice, sídliště, nálezy uložené v M Písek (1), jámy I-IV/33-34 (2-3, 8-13), nálezy ze sídliště uložené v NM Praha (4-7)

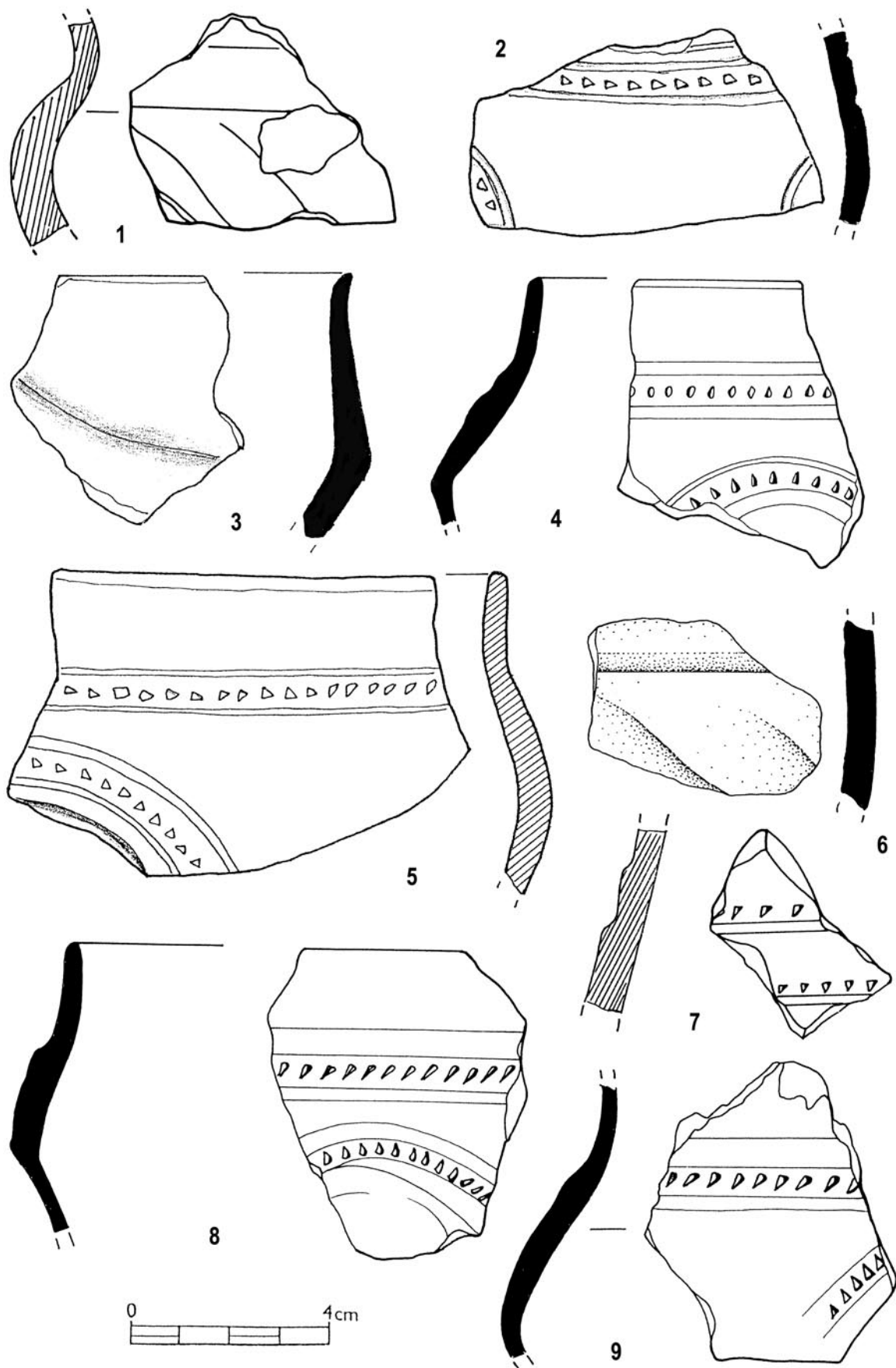
přítomnost polabských Germánů v posádce místního kastelu, jak to dokládá mísa přešťovického typu z hrobu 60 na pohřebišti Azlburg I (*Moosbauer 2005*, 64, 229, Abb. 27:1). Mísovitá nádoba, zdobená šikmou kanelurou, byla nalezena i v místě dnešního kostela sv. Petra (*Moosbauer 2005*, 67, 297, Taf. 54:52). Celou situaci dokresluje skutečnost, že se eponymní lokalita, pohřebiště Friedenrain, nachází v nevelké vzdálenosti (*Fischer 1985*, 235; *Prammer 1987*, 133–142; *Fischer 1990*, 109; *Geisler 1999*, 115, 123; *Geisler 2003*, 296). S 800–900 hroby je pohřebiště Straubing-Bajuwarenstrasse největším dosud známým pohřebištem raně středověkého období. Dva nejstarší hroby 73 a 84 obsahovaly mísy typu Přešťovice-Friedenrain, zdobené šikmou kanelací, datované do poloviny 5. století.

V pokročilém 3. století vznikl v Pasově kastel Batavis, kde byla umístěna kohorta Batavů. Za jeho zdmi žilo společně civilní obyvatelstvo s vojáky. Podle výpovědi archeologických nálezů se zde v 5. století nacházeli rovněž lidé germánského původu a v omezené míře i keramika typu Přešťovice-Friedenrain (např. miska zdobená šikmou kanelurou). Tito Germáni, kteří měli pocházet z Čech a sloužit v římském vojsku, tvořili v římském obyvatelstvu kastela Batavis menšinu. Podle současného stavu poznání zde osídlení zaniká v pokročilém 5. století (*Fischer 1990*, 117). V druhém kastelu na území dnešního Pasova, Boiotru, založeném na konci 3. století a přetrvávajícím do 5. století, keramika typu Přešťovice-Friedenrain chybí (*Fischer 1990*, 115–116).

5. DATA SKUPINY PŘEŠŤOVICE-FRIEDENHAIN

Stejně jako u pohřebišť v Šaraticích a v Plotištích nad Labem (*Rybová 1980*, 151) přesné datování keramiky typu Přešťovice-Friedenrain představuje problém, neboť většinou chybí doprovodné, chronologicky citlivé nálezy. Při dataci přešťovického pohřebiště, stejně jako v případě pohřebiště Friedenrain, nelze použít horizontální stratigrafii a navíc v důsledku absence chronologicky citlivých předmětů základem pro datování zůstává keramika, typologicky srovnatelná s keramikou z lokalit jiných regionů, časově lépe určená bezpečnými nálezy (*Fischer 1990*, 105; *Geisler 1999*, 117; *Moosbauer 2005*, 63). O první dataci pohřebiště se pokusil již B. Dubský. Řada nádob byla bohužel zničena orbou, čímž došlo nepochybně k redukci forem a typů. Výše jmenovaný badatel vycházel z práce H. Preidela z roku 1930 („Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger“) a na základě porovnání tvarů a výzdoby s vyobrazením v této publikaci došel k dataci pohřebiště do období od 2. poloviny 2. století do 1. poloviny 5. století (*Svoboda 1963*, 98; *týž 1965*, 51). Touto otázkou se zabývala ve své diplomové práci v roce 1956 A. Rybová a na základě analýzy keramiky stanovila dobu trvání pohřebiště od 4. do 2. poloviny 5. století (*Svoboda 1965*, 65, 103). Podle V. Sakaře se na pohřebišti v Přešťovicích pohřbívalo od střední doby římské do počátku doby stěhování národů, přičemž větší část hrobů patří ještě době římské (*Sakař 1956*, 60). Počátky pohřebiště do 4. století klade i G. Moosbauer (*Moosbauer 2005*, 230) a v podstatě stejné datování zastává i H. Geisler (*Geisler 1999*, 117). B. Svoboda jeho konec klade až na konec 5. a na počátek 6. století (*Svoboda 1963*, 114; *týž 1965*, 235). Tak pozdní datace je však nepravděpodobná. V inventáři chybí na kruhu točená keramika zdobená vlnicemi a vlešťováním. A. Rybová i B. Svoboda a také autor tohoto příspěvku se bez úspěchu pokusili na plánu pohřebiště určit okruhy jednotlivých typů nádob, které se, stejně jako výzdobné motivy, vyskytovaly na celé ploše pohřebiště bez nějakého viditelného systému a tudíž bez možnosti získat nějaké poznatky k vnitřní chronologii lokality. Podle názoru J. Zemana přežívají velká pohřebiště v Plotištích nad Labem, v Opočně u Loun a v Přešťovicích do 5. století (*Zeman 1988*, 517).

Pohřebiště ve Forchheimu je kladeno do 4. až poloviny 5. století (*Weinlich 1999*, 109). V Řezně-Niedermünsteru se přešťovická keramika vyskytuje ve vrstvách nad nejmladší stavební fází kastelu po polovině 5. století (*Fehr 2010*; *Jiřík 2015*, 118). B. Svoboda řadil keramiku typu Přešťovice-Friedenrain do období 400–550 a zdůrazňoval vliv z oblasti středního Německa, kde však B. Schmidt kladl tuto keramiku do časového rozpětí 450–560, s největším výskytem mezi léty 480–525, v Anglii pak v letech 400–450 (*Springer 1985*, 235–237). T. Springer klade výskyt typu Přešťovice-Friedenrain ve střední Evropě do období 400–560. Lokality s časovým rámcem 300–500 se nacházejí zvláště v dolním Polabí. Tuto poměrně časnou spodní hranici relativizuje konstatováním, že se odpovídající hroby s touto keramikou vyskytují v rámci pohřebišť až na konci jejich existence (*Springer 1985*, 235–243). Dle T. Fischera se keramika typu Přešťovice-Friedenrain objevuje někdy kolem roku 400, náleží do 5. stol., v žádném případě však do 4. nebo do 6. století. Na základě dnešního stavu výzkumu se zdá, že se skupina Přešťovice-Friedenrain vyskytovala přibližně v úseku 400–500 ve všech oblastech labkogermánského okruhu. Zdánlivé vybočení z tohoto časového rámce, stejně jako jistou tvarovou rozmanitost, je možné vysvětlit lokálním vkusem uživatelů nebo výrobců samých. Přesnější vymezení bude možné až s větším množstvím chronologicky citlivých doprovodných nálezů. Zatímco lokality s touto keramikou v Čechách končí nejpozději v 1. po-

Obr. 5. Přeštovice, sídliště, jámy I-IV/33-34 (1, 7-9), jáma I/33-34 (2, 4-5), sběr v roce 2011 (3, 6).
Číslo 4 podle B. Svobody 1965

lovině 5. století, lidé, kteří ji vyráběli a používali, patří k zakladatelské generaci pohřebiště Straubing-Bajuwarenstrasse, používaného až do 7. století (Fischer 1990, 109–110; Moosbauer 2005, 65).

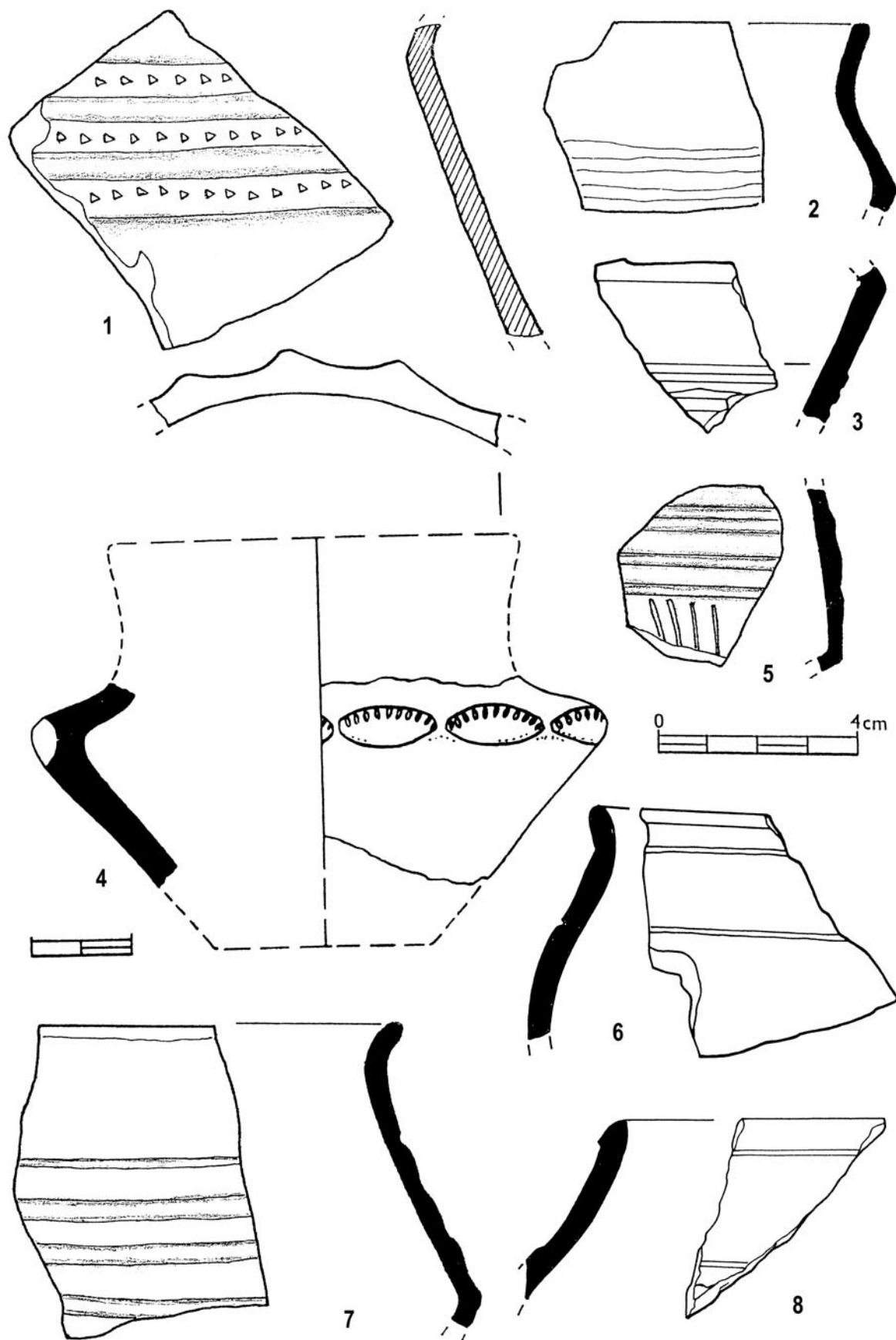
Podle B. Svobody je skupina Přešťovice-Friedenhain částečně časově shodná se skupinou vinařickou. Její vliv je možné pozorovat na některých nádobách z keramického inventáře pohřebiště v Přešťovicích. Jaký však byl skutečný vztah mezi oběma skupinami, nelze zatím rozhodnout. Je však nepochybné, že přešťovická skupina je z větší části starší než skupina vinařická. Na jihočeských sídlištích se v nálezovém prostředí drsné keramiky stupně D1 vyskytuje i keramika typická pro skupinu Přešťovice-Friedenhain (Zliv, starší fáze Zbudova). V současné době se všeobecně přijímá, že se na pohřebišti v Přešťovicích pohřbívalo v průběhu 4. a v první polovině 5. století (Droberjar 2002, 271–272; Jiřík 2012, 360). Dle mého názoru přešťovické pohřebiště začíná již v pozdních fázích stupně C2. Ukazují na to hroby 7–10, 58, 66, 70, 79, 89, 102, 113, 122, 139, 141, 148, 170, 186, 192, 196, 212, 232, 235, 252, 272, 323, 327, 346a, 350, 365a, 370, 375, 380, 395b, 430. Rovněž na jižní Moravě se počítá se zakládáním nových žárových pohřebišť ve stupni C2 (Šaratice, Dolní Němčí, Mikulov, Šitbořice, Velatice, Velké Hostěradky), snad v poslední třetině 3. století (Tejral 1975, 79). Hlavní období pohřbívání na naší lokalitě náleží období C3–D1. Jeho konec můžeme zařadit do stupně D2, do 1. poloviny 5. století, kdy na některých nádobách pozorujeme vlivy vinařické kultury (hroby 57, 95, 135, 153, 216, 244, 260, 277a, 278, 289, 313, 319, 346b, 376, 378). Rozbor keramiky přinese připravovaná publikace přešťovické lokality.

6. SKUPINA PŘEŠŤOVICE-FRIEDENHAIN Z HLEDISKA HISTORIE

Někdy kolem roku 300 přicházejí do jižních Čech polabští Svébové, kteří se usadili u dnešních Přešťovic. Patrně se jednalo o Markomany, kteří již ve 4. století opustili střední a severozápadní Čechy. Pohřebiště založené u Přešťovic, stejně jako Plotiště nad Labem, představuje v rámci Čech ve 4. a 5. století periferní oblast s dožívajícím žárovým pohřebním ritem. Podle tradičního a dosud převládajícího výkladu (Christlein 1982, 217–253; Springer 1985, 235–243; Fischer 1990, 110; Moosbauer 2005, 63) se nositelé skupiny Přešťovice-Friedenhain přesouvají během 5. století, snad na počátku stupně D2, z jižních a snad také západních Čech přes Šumavu a Bavorský les přes Cham-Further Senke a Stallwanger Senke do východního Bavorska (Fischer 1981, 353; Prammer 1988, 611; Fischer 1990, Abb. 2), do předpolí dunajského limitu mezi kastely Neuburg a Pasov, kde se také nachází eponymní pohřebiště Friedenhain a řada lokalit s pozůstatky „českých“ Germánů (Fischer 1990, 110; Moosbauer 2005, 229–230). Tito lidé jsou často spojováni s **Bai(a)-haim-warjōz* („muži z Čech“), kteří sloužili jako foederáti v římském pohraničním vojsku. Již od 19. století existuje teorie, že Bavoři (Baiovarii) jsou „lidé ze země Baia“, tedy z Čech (**Bai(a)-haim*) a nositelé skupiny Přešťovice-Friedenhain byli často pokládáni za první Bavoře nebo alespoň za jednu ze složek při vzniku tohoto kmene. Jméno *Baiovarii* (lidé z Čech) není žádné označení sebe sama, ale označení nově příchozích místním obyvatelstvem, a to proto, že se tito „muži z Čech“ těšili vysokému renomé a mimo jiné obsadili i poměrně uzavřené území v jižním raetském Podunají. T. Springer nevyklučuje ani spojení v opačném směru, neboť skupiny horizontu Přešťovice-Friedenhain na obou stranách Šumavy nejsou dostatečně datovány. Dokonce uvažuje, zda se nově příchozí z Čech do Bavorska nemohli zpočátku cítit jako Durynkové, než byli domácím obyvatelstvem označeni za „Baiovarii“, tj. „muže z Čech“ (Springer 1985, 241; Rieder 1993, 134).

Podle T. Fischera tito *Baiovarii*, archeologicky rozpoznatelní jako nálezový horizont Přešťovice-Friedenhain, tvoří spojovací článek mezi pozdní antikou a raným středověkem. Není je však možné považovat za předky Bavorů, kteří přišli z Čech jako uzavřená skupina, ale jen jako jednu z mnoha částí a ne nutně nejpočetnější, ze kterých pak kmen Bavorů na půdě bývalé římské provincie Raetia II, pod vnějším tlakem Ostrogótů krále Theodoricha, vznikl. Zdá se však, že význam bývalých foederátů a jejich následovníků, také v důsledku držení pevnosti Řezno/Regensburg, byl natolik určující, že jejich jméno přešlo na nově vzniklý kmen (Fischer 1981, 354–355; týž 1990, 118–119; Moosbauer 2005, 231; Masanz 2012, 43).

Nejstarší zprávu o nich přináší Jordanes ve své *Getice* k roku 551, ale lze předpokládat, že nově osídlené území v prostoru Raetia Secunda bylo zabráno minimálně o jednu generaci dříve (Svoboda 1963, 114; Springer 1985; Fischer 1990; Menke 1990, 126; Geisler 1999; Weinlich 1999; týž 1999a). Původ Bavorů od Markomanů z Čech (*Boiohemum*) odvozoval J. K. Zeuss již v roce 1837. Podle jeho názoru získal *populus Baioariorum* toto jméno již ve staré sídelní oblasti, *in Beheim*, a sice v době, kdy jméno Markomanů mizí z písemných pramenů. *Baiovarii* vznikají jen jako označení lidu z *Bojohaim* nebo jinak řečeno dochází ke změně jména z Markomanů na Bavoře. *Baiovarii* jsou muži ze země *Baia*. K této změně mělo dojít v 6. století na území Germanie severně od Dunaje. Bavoři museli před zábořem nových území po roce 531 nějaký čas přebývat v Čechách. Část kmene se jménem Bavoři pak táhla přes

Obr. 6. Přešovice, sídliště, nálezy bez nálezových okolností uložené v NM Praha (1–2, 5), jámy I–IV/33–34 (3, 6), jáma VI/33 (4), jáma I/33–34 (7), jáma III/33 (8). Číslo 4 podle J. Michálka 1981

Dunaj na provinciální území, které je od roku 488 neosídlené (Menke 1990, 129–130, 147–148, 157). Podle teorie J. Widemanna z roku 1908 markomanští Svébové starší doby římské z Čech představují výchozí bod, neboť tito jsou muži ze země *Baia*. Část z nich odešla již s Kvády na území dnešního jihozápadního Slovenska, kde byla označována jako *Baemi*, minimálně od 2. století v době Ptolemaia. V roce 1925 hledali původ Bavorů v Čechách také M. Heuwieser, J. Werner a v roce 1961 i R. Wenskus, kdy v době Attilově mizí povědomí o Markomanech, kteří se kolem roku 400 měli nacházet v Pannonii. Jejich český původ naopak odmítal v roce 1882 B. Sepp a K. Müllenhof a později, v roce 1969 i H. Preidel a v roce 1978 H. Rosenfeld (Menke 1990, 143, 145, 148, 172, 178, 185–186, 200–202). G. Moosbauer se domnívá, že základ Bavorů spočívá v místním provinciálně římském obyvatelstvu a v nově příchozích z Čech a jejich potomcích. Po roce 493 se bývalá provincie Raetia II dostává pod panství Ostrogótů, které trvá nejméně do roku 536 a poté je nahrazeno franským vlivem. Jádrem zdejší společnosti tvoří staré provinciálně římské a germánské obyvatelstvo, které Jordanes označoval všeobecným pojmem *Baiovarii*, což je výraz totožný s označením „muži z Čech“. Geneze kmene Bavorů tím však nebyla ukončena, ale naopak teprve započala a trvala až do konce merovejského období (Moosbauer 2005, 233–234). Jméno nově příchozích bylo pod vlivem ostrogótského panství a později v rámci vévodství Agilolfingů převedeno i na zbylé obyvatelstvo severně od Alp (Jiřík 2015, 119). *Gens Baiuvariorum* se patrně zformoval v období od konce 4. století do počátku 6. století. Na tomto procesu se podílelo románské obyvatelstvo Podunají, „čeští“ Germáni z období kolem roku 400 (*Boio-varii*) – skutečné jádro pozdějších Bavorů, západní Germáni, „Alemannen“ a východní Germáni „Langobarden“ z doby po roce 500 (Menke 1990, 196–198; Fischer 1990, 104).

V poslední době se na spojování skupiny Přešťovice-Friedenhain s etnogenezí Bavorů snesla kritika, zpochybňující příchod „Friedenhainer Bevölkerung“ z Čech. Kritici poukazují na dosud ne příliš jemnou dataci přešťovické keramiky a oprávněně také na skutečnost, že potenciální oblast původu těchto nově příchozích do Bavorska v jižních a západních Čechách vykazuje dosud řídké osídlení (Masanz 2012, 43; Haberstroh 2012, 138–141). Zvláště H. Fehr přináší některé kritické postřehy k výše zmíněné teorii. Jméno Bavorů, coby „mužů z Čech“, je pouze jednou z možných etymologií jejich jména a navíc zde existuje velký časový odstup mezi nálezy skupiny Přešťovice-Friedenhain a prvními zmínkami o tomto kmeni. Dále zde narážíme na klasický problém spojování archeologických pramenů s určitým etnikem. V Bavorsku jsou to především nálezy ze sídlišť a pouze čtyři kostrové hroby (Kemathen, Straubing-Azlbürg I, hrob 60, Straubing-Bajuwarenstrasse, hroby 73 a 84) a žárová pohřebiště Friedenhain a Forchheim. Také skupina Přešťovice-Friedenhain je obvykle spojována s mísovitými nádobami, zdobenými oválnými fasetami a šikmými kanelurami. Tato výzdoba je však běžná v celém labskogermánském prostředí a nemusí automaticky znamenat spojení Čechy–Bavorsko. Navíc oválně fasetovaná keramika je běžná i v prostředí kultury černjachovské a v Anglii. Zásadní je rovněž fakt, že oblast jižních Čech, odkud měli předkové Bavorů pocházet, je podle současného stavu výzkumu osídlena pouze sporadicky. I když Přešťovice nejsou v jihočeské oblasti zcela izolované, jak se domníval T. Springer (Springer 1985, 240–241), přesto i přes značný nárůst nových germánských sídlišť na jihu Čech v posledních dvaceti letech jich převážná většina náleží tzv. plaňanskému horizontu a do doby existence skupiny Přešťovice-Friedenhain jich spadá pouze velmi omezená část. Vedle výrazné eponymní lokality (sídliště a pohřebiště) se vlastně jedná pouze o sídliště Zliv a Zbudov (z dosud nepublikovaného sídliště v Sedlci mně zatím není znám jediný doklad přešťovické keramiky), ojedinělé nálezy pocházejí ze sídlišť z Ratají u Bechyně a z Putimi IV, nejisté jsou lokality Čejetice a Záblatičko s nedochovanými nálezy. Problém nastává rovněž při pokusu o chronologickou korelaci zdejších lokalit s bavorskými. Je např. otázkou, kdy Římané opustili během 1. poloviny 5. století hranici, a zda se tudíž mohli germánští bojovníci vůbec dostat do římských služeb jako foederáti (Fehr 2010, 211–231; Jiřík 2015, 120–121).

Keramika typu Přešťovice-Friedenhain se však v římských pohraničních kastelech a opevněních na dunajském limitu nachází, což je dosud považováno za doklad působení těchto „mužů z Čech“ jako foederátů, zvláště v úseku mezi Einingem a Straubingem, kde měli během 5. století tvořit páteř římského vojska při obraně hranic (Fischer 1990, 118; Rieder 1993, 132). H. Geisler nevylučuje ani jejich povinnost obdělávat půdu a zajišťovat dodávky obilí (Rieder 1993, 133; Geisler 1999, 123). Ve východní části Raetie a v Noriku ripense udrželo románské obyvatelstvo svoji autonomii až do roku 488, kdy na popud Odo-vakera odešlo do Itálie. Zbytky provinciálů, kteří zůstali, pak přežili v převážně germánském prostředí až do období raného středověku. Mírovou koexistenci obou etnik ještě v době fungování limitu naznačuje skutečnost, že otevřená germánská sídliště byla zakládána v blízkosti římských pevností, což by při nepřátelském vztahu nebylo možné (Fischer 1981, 354; Springer 1985, 240; Fischer 1990, 111, 118; Rieder 1993, 137).

Charakteristická germánská keramika, s analogiemi v jižních Čechách, byla nacházena rovněž přímo v interiéru římského legionářského tábora v Řezně. Podle R. Christleina ji přinesli kolem roku 400 nově příchozí právě z této oblasti (Christlein 1982, 249). Jeho zázemí se od 2. poloviny 4. století, patrně v důsledku vpádu Juthungů v roce 357, zcela vylidnilo, což je situace příznačná pro celé bavorské Podunají. Místní obyvatelstvo se stáhlo do opevněných měst. Podle některých názorů se prakticky neporušená pevnost Řezno stala jakýmsi refugiem příslušníků skupiny Přešťovice-Friedenhain a později také centrem agilolfingského vévodství, které zde písemné prameny dokládají nejpozději od poloviny 6. století. Není bez zajímavosti, že v 5. století se zde nacházející germánské obyvatelstvo využívalo římské stavby, které pak byly někdy ještě v tomto století plánovitě strženy, terén byl uměle nivelován a snad i zemědělsky využíván. Tito Germáni, původem z Čech, prakticky převzali kontrolu nad územím mezi Řeznem a Straubingem, a protože ovládali v případě Řezna centrální místo, mohli být „namengebende Traditions kern“ nově vzniklého státního útvaru, vytvořeného z řady různých etnických skupin. V Řezně je možné počítat s určitým druhem římsko-germánské symbiózy až do konce 5. století, přičemž dominující zde byli „čeští“ Germáni. Zatímco jiné lokality jako Eining, Weltenburg nebo Straubing končí po raně germánské (české?) fázi nejpozději kolem poloviny 5. století, Řezno trvá kontinuálně dále, osídleno společně „českými“ Germány a románským obyvatelstvem (Fischer 1981, 354; *týž* 1990, 103, 111–113, 118; Rieder 1993, 137–143).

Prostor římského kastelu ve Straubingu (Sorviodurum), zničeného při vpádu Alamanů v první polovině 3. století, byl znovu osídlen v pozdně římském období. Vojsko, které zde bylo posádkou, i s kastelem související civilní obyvatelstvo pohřbívalo své zemřelé na nedalekých pohřebištích Azlburg I a II, stejně jako na pohřebišti v dnešním Altstadtu. Založení pohřebišť Azlburg I a Altstadt lze klást na přelom 3. a 4. století – fáze A (290/300–330/340; Moosbauer 2005, 79). V polovině 4. století, nespíše v důsledku vpádu Juthungů v roce 357, byl kastel zničen. Byl sice následně obnoven, ale existoval patrně pouze do doby kolem roku 400. Nálezy z pohřebiště Azlburg I ukazují, vedle římsko-provinciálních pohřbů, i hroby s labskogermánskými milodary již od přelomu 3. a 4. století (hrob 14), také z průběhu 4. století (hroby 19, 27, 40), fáze B (330/340–350/360) a fáze C (350/360/390/400; Moosbauer 2005, 80–81) a jeho přežívání ještě v 1. polovině 5. století, fáze D (390/400–450) – hroby 60, 79, kdy zde pohřbívali příslušníci labskogermánských bojovníků (Prammer 1988, 599, 607, Abb. 3–7; Moosbauer 2005, 81, 209, 297–298). V inventáři obou pohřebišť se nacházejí i silné germánské komponenty. Např. nádoba z hrobu 41 z pohřebiště Azlburg II dokládá přítomnost Germánů ve Straubingu již na konci 3. a v 1. polovině 4. století a pak dále i v 2. polovině 4. století (Moosbauer 2000, 83–88). V 1. polovině 5. století můžeme opět předpokládat obnovenou přítomnost polabských Germánů v posádce místního kastelu, jak to dokládá mísa přešťovického typu z hrobu 60 na pohřebišti Azlburg I (Moosbauer 2005, 64, 229, Abb. 27: 1). Podle analýzy izotopů stroncia na pohřebištích Neuburg an der Donau a Straubing-Azlburg I–II, pochází v případě Neuburgu třetina zkoumaných jedinců z Čech, zatímco na pohřebišti Azlburg II je tento počet nižší. Každopádně na obou lokalitách nebyla zjištěna přítomnost obyvatel z Itálie nebo Středomoří, což lze vysvětlit skutečností, že se velení vojska v této oblasti rekrutovalo z řad provinciálů nebo Germánů (Jiřík 2015, 120). Mísovitá nádoba, zdobená šikmou kanelurou, byla nalezena i v místě dnešního kostela sv. Petra (Moosbauer 2005, 67, 297, Taf. 54: 52). Pozdně antické osídlení zde však končí již v 1. polovině 5. století a kastel byl opuštěn někdy po polovině 5. století (Moosbauer 2005, 231). Nové centrum osídlení vzniká 3 km západně. Velikost a prosperitu nového sídliště ukazuje výrazně raně středověké pohřebiště Straubing-Bajuwarenstrasse, jehož nejstarší fáze v polovině 5. století navazuje na nejmladší hroby pozdně římského pohřebiště Azlburg I, a spojitost všech těchto tří pohřebišť dokládá právě keramika typu Přešťovice-Friedenhain. Celou situaci dokresluje skutečnost, že se eponymní lokalita, pohřebiště Friedenhain, nachází v nevelké vzdálenosti (Fischer 1985, 235; Prammer 1987, 133–142; Fischer 1990, 109; Geisler 1999, 115, 123; *týž* 2003, 296). S 800–900 hroby je pohřebiště Straubing-Bajuwarenstrasse největším dosud známým pohřebištem raně středověkého období. Dva nejstarší hroby 73 a 84 obsahovaly mísy typu Přešťovice-Friedenhain, zdobené šikmou kanelací, datované do poloviny 5. století. Ve 2. polovině 5. století, ve stupni Irlmauth, zažívá místo dobu rozkvětu. Tento stupeň je také výrazný i na dalších pohřebištích (Bittenbrunn, Altenerding) a vedle západně orientovaného inventáře v sobě zahrnuje i vlivy východogótské, durynsko-české a langobardské, způsobené patrně příchodem menších skupinek obyvatel z těchto oblastí. Po období řadových hrobů v 6. století je pohřebiště ve Straubingu opuštěno až v 2. polovině 7. století (Geisler 1987, 143–157; Prammer 1988, 608; Fischer 1990, 109; Rieder 1993, 136, 141–142).

Zatímco Řezno a Straubing nepatřily (podle *Vita Severini*) v 2. polovině 5. století již do římských rukou, naopak z tohoto prostoru ohrožovali barbaři sousedící zbytek římského panství, byl Künzing (Quintanis) nejzápadnějším místem, osídleným římským obyvatelstvem. Na pohřebišti nedaleko kastelu se nepřetržitě pohřbívalo od 4. do 7. století (Fischer 1990, 113–114).

7. ZHODNOCENÍ

Poměrně jistá je souvislost typu Přešťovice-Friedenhain s durynským kulturním okruhem, který se rozšiřoval až do pádu durynské říše v roce 531. Do její mocenské sféry náležely také Čechy a její vliv dosáhl v 2. polovině 5. století přes Bavorsko až k Dunaji. Vedle obou eponymních lokalit je velmi důležité v letech 1987–1995 prozkoumané žárové pohřebiště ve Forchheimu, datované do období 4.–5. století (Masanz 2012, 43–44), kde je možno sledovat vliv z oblasti Durynska, a to na keramice, jež se provedením nijak neliší od ostatní keramiky typu Přešťovice-Friedenhain. Tento vliv na keramice z Friedenhainu nebo z Přešťovic není rozpoznatelný. Tento fakt je vysvětlitelný polohou pohřebiště ve Forchheimu na severním okraji území rozšíření skupiny Přešťovice-Friedenhain, a tím i jeho blízkostí k Durynkům, jejichž přítomnost je v 5. století doložena v antických pramenech. Eugippius zpravuje ve *Vita Severini* o plenění Pasova Durynky někdy mezi roky 470–480, dále Geograf z Ravenny uvádí, že řeky Bac (patrně Naaba) a Reganus (Regen) protékají zemí Durynků, a také Sidonius Apollinaris jmenuje Durynky mezi dunajskými národy, které táhly v roce 451 pod vedením Attily do Galie (Springer 1985, 237, 240; Zeman 1988, 516; Weinlich 1997, 281, pozn. 21; *týž* 1999, Abb. 7: 3, 109). T. Springer vylučuje v případě vzniku keramiky typu Přešťovice-Friedenhain vlivy římskoprovinciální, gótské nebo franské a zdůrazňuje její ukotvení v labskogermánském prostředí, jež se v této době velmi výrazně projevuje zvláště v durynské oblasti (Springer 1985, 241). Skupina Přešťovice-Friedenhain je patrně výsledkem smíšení původního staršího domácího obyvatelstva s nově přichozím lidem ze středního Německa, pravděpodobně Durynků (Svoboda 1963, 101 ad.; Fischer 1990, 110). Její příslušnost k labskogermánskému okruhu je nesporná, rovněž se v poslední době objevily pokusy přiřadit ji Juthungům/Semnonům (Jiřík 2015, 119). Ostatně společné základy vývoje jsou v Čechách a v Pomohani zjevné již od počátku doby římské a tento vztah přetrvává i v 1. polovině 5. století (Springer 1985, 235–237; Jiřík 2012, 371, Abb. 9) a předpokládá čilou vzájemnou výměnu, vytvářející silný dojem uzavřeného komplexu, který současně vystupuje ve všech oblastech labskogermánského kulturního okruhu. Odchylky a varianty daného typu v jednotlivých oblastech odrážejí spíše místní vkus než chronologické aspekty. Skupina Přešťovice-Friedehain byla rovněž nepochybně ovlivněna i nově přichozími migranty z oblasti středního Podunají a také kulturou vinařickou.

Tu poprvé definoval B. Svoboda na základě materiálu z pohřebišť a pojmenoval ji podle pohřebiště ve Vinařicích (Svoboda 1965, 78–126, 214–220, 317–330). K. Godlowski a J. Tejral ji rozdělili na starší (D2 – 410/420–440/450) a mladší fázi (D3 – 440/450–480/490). Tato výrazná germánská skupina 5. století, charakterizovaná kostrovými hroby, se základem v polabském okruhu, se od počátku 5. století (D2) vyvíjí ve středních a severozápadních Čechách a je dotvářena vlivy z Porýní a Podunají, snad i působením nově přichozích osadníků z této oblasti do středních Čech, kde pak dochází k vzájemnému působení s domácím obyvatelstvem. Charakteristická je pro ni typická keramika – etážovité nádoby, mísy s vykrajovaným límcem a širokými mísami tzv. vinařického typu (Droberjar 1999, 7). Není zcela jasné její etnické složení, ale patrně je výsledkem sloučení domácích prvků a vlivů ze středního Podunají (nově přichozí skupiny východního původu, snad markomanští bojovníci sloužící v pozdně antickém vojsku), z alamanské oblasti a z Durynska. Nálezy z poslední doby naznačují, že se na území Čech ve 2. třetině 5. století vytvořilo silné mocenské centrum (Godlowski 1992, 34–36; Tejral 1997, 351; Jiřík 2007, 131, 135, 138, *týž* 2008, 135; *týž* 2007, 138; Droberjar 2008a). Vinařickou skupinou končí poslední kontakty s bývalým antickým světem.

Na příbuznost některých typů keramiky mezi skupinou Přešťovice-Friedenhain a vinařickou skupinou a na její nepochybný vliv na keramiku z přešťovického pohřebiště upozornil již B. Svoboda (Svoboda 1965, 101–103). V této souvislosti není bez zajímavosti společný výskyt keramiky skupiny Přešťovice-Friedenhain a vinařické skupiny v Pomohani a v jihozápadním Německu, např. na lokalitě Kahl am Main, kde jsou prokázány vlivy vinařické skupiny (Jiřík 2012, 382; *týž* 2015, 118). Někteří badatelé nevyklučují mezi oběma regiony vztah nejen kulturní, ale i vztah mocensko-politické závislosti. Zajímavé je rovněž vystoupení keramiky Přešťovice-Friedenhain v rámci vinařické skupiny ve středních Čechách (Pleinerová 2006, obr. 10; Jiřík 2012, 382–383). Odlesky vlivu středočeské vinařické skupiny z 5. století můžeme pozorovat i na přešťovické lokalitě, jak na pohřebišti (hroby 57, 95, 135, 153, 216, 244, 260, 277a, 278, 289, 313, 319, 346b, 376, 378), tak na sídlišti, např. na vázovité nádobě z chaty IV, zdobené na výduť třemi výčnělky. Tato keramika je sice vyrobena v ruce, ale z jemně připravené hlíny, s dokonale provedeným povrchem a s výzdobou v podobě vpichů, plastických výčnělků nebo kolků (Svoboda 1963, 109, 114, Taf. 19:4–5,8).

Se zajímavým vysvětlením přichází J. Jiřík, který uvažuje o identifikaci skupiny Přešťovice-Friedenhain s obecně svěbským etnikem, ovlivňovaným již od pozdní doby římské Kvády, které se v podobě

různých rozptýlených svěbských populací nacházelo v polovině 5. století i na horním toku Dunaje a zažilo by pak i přesun podunajských Svěbů pod vedením krále Hunimunda, po jejich konfliktu s Góty v šedesátých letech 5. století, z oblasti středního Podunají. Tomu by neodporovalo ani pozdější datování památek skupiny Prešřovice-Friedenhain v jižním Německu a Bavorsku (Jirák 2015, 121–122, obr. 4).

Přes výše uvedené kritické připomínky k problematice skupiny Prešřovice-Friedenhain je podle mého názoru její existence nepochybná. Rozšíření mísovitých nádob je jistě větší a čočkovité jamky a šikmá kanelura jsou během 5. století obecnější výzdobné prvky, avšak v souvislosti s dalšími jevy, jako je jejich využití na v ruce vyrobených mísovitých nádobách, nalézáných spolu s tzv. pozdně římskými hrnci na charakteristických pohřebištích zřetelně územně vymezených, to vše představuje znaky regulérní archeologické skupiny. V jižních Čechách je možné sledovat tuto smíšenou kulturu nejlépe právě na pohřebišti v Prešřovicích na přelomu pozdní doby římské a v počátcích doby stěhování národů. V rámci skupiny Prešřovice-Friedenhain nepochybně přežívá z pozdní doby římské i domácí svěbské obyvatelstvo a také byla nepochybně ovlivněna vinařickou skupinou i nově příchozími z podunajské oblasti, zejména z prostoru jižní Moravy, jak to dokládají nálezy na kruhu točené keramiky této provenience, zejména keramiky tzv. jirákovičského typu z některých jihočeských sídlišť (Sedlec, Zliv – Břicháček – Braun – Košnar 1991, 128, Abb. 3; Zavřel 1997, Abb. 6; týž 2007, 84, obr. 12–13), která však dosud v Prešřovicích nebyla nalezena ani na sídlišti, ani na pohřebišti. Nálezy keramiky, kterou tito noví osadníci do jižních Čech přinášejí, a její společný výskyt s typickou keramikou skupiny Prešřovice-Friedenhain na některých jihočeských sídlišťích ukazují na heterogenní původ obyvatel jižních Čech v období C3–D1 (D2) a také na pokojnou koexistenci obou svěbských etnik na jihu Čech, k níž nepochybně přispěly jejich společné lab-skogermánské kořeny.

LITERATURA

- Beneš, A. 1965: Zbudov, okr. České Budějovice, Výzkumy v Čechách 1964, 50.
- Beneš, A. 1974: Z pravěku zbudovských Blat, Výběr 11, 244–245.
- Beneš, A. 1977: Zbudov, okr. České Budějovice, Výzkumy v Čechách 1974, 257.
- Beneš, A – Michálek, J. 1973: Pravěké nálezy u Zbudova, Výběr 10, 111–112.
- Beneš, J. – Chvojka, O. 2008: Střípky zmizelých věků. Z nových archeologických poznatků o pravěku Bechyňska. Bechyňe.
- Beneš, J. – Chvojka, O. 2009: Rataje u Bechyňe (okr. Tábor), Výzkumy v Čechách 2006, 175.
- Břicháček, P. 1984: Prešřovice (okr. Strakonice), Výzkumy v Čechách 1980–1981, 106.
- Břicháček, P. – Braun, P. – Košnar, L. 1991: Předběžná zpráva o výzkumu v Sedlci (okr. České Budějovice) v letech 1980–1987, Archeologické rozhledy 43, 436–446.
- Caletka, J. – Chvojka, O. – Zavřel, P. 2010: Pravěké a raně středověké osídlení Zlivi a okolí. In: Zliv kdysi a dnes. Zliv, 5–26.
- Droberjar, E. 1999: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině (Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů), Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie 53, 1–2, 1–26.
- Droberjar, E. 2006: Plaňanská skupina grossromstedtské kultury. K chronologii germánských nálezů a lokalit v Čechách na sklonku doby laténské a v počátcích doby římské. In: E. Droberjar – M. Lutovský (eds.), Archeologie barbarů 2005. Praha, 11–90.
- Droberjar, E. 2008: Doba stěhování národů. In: V. Salač (ed.), Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a doba stěhování národů. Praha, 156–194.
- Droberjar, E. 2008a: Některé problémy mladší doby stěhování národů v Čechách. In: B. Niezabitowska – Wiśniewska – M. Juściński – P. Luckiewicz – S. Sadowski, The turbulent epoch. New materials from Late Roman Period ant the Migration Period. Lublin, 132–148.
- Dubský, B. 1928–1930: Ploché žárové pohřby u Prešřovic na Strakonicku, Památky archeologické 37, 280–282.
- Dubský, B. 1937: Jihozápadní Čechy v době římské. Strakonice.
- Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech. Blatná.
- Fischer, T. 1981: Archäologische Funde der römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit aus der Oberpfalz (nördlich der Donau), Verhandlungen des Historischen Vereins für Oberpfalz und Regensburg 121, 349–389.
- Fischer, T. 1990: Zur Archäologie des fünften Jahrhunderts in Ostbayern. In: Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern II. Wien, 101–122.

- Geisler, H. 1987: Straubing im frühen Mittelalter. Archäologische Beiträge zur Siedlungstopographie zwischen Römerzeit und Mittelalter. In: B. Engelhardt – K. Schmotz (Hrsg.), Vorträge des 5. Niederbayerischen Archäologentages. Deggendorf, 143–157.
- Geisler, H. 1999: Friedenrain und Prešřovice. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 8. Treffen 17. bis 20. Juni 1998 in Běšiny bei Klatovy. Rahden/Westf., 115–125.
- Haberstroh, J. 2012: Der Fall Friedenrain-Prešřovice – ein Beitrag zur Ethnogenese der Baiuwaren? In: H. Fehr – I. Heitmeier (Hrsg.), Die Anfänge Bayerns von Raetien und Noricum zur frühmittelalterlichen Baiuvaria. St. Ottilien, 125–147.
- Horáková-Jansová, L. 1933: Prehistorické nálezy v roce 1932, Památky archeologické 39, 87–90.
- Christlein, R. 1982: Die rätischen Städte Severins Quintanis, Batavis und Boiotro und ihr Umland im 5. Jh. aus archäologischer Sicht. In: Severin zwischen Römerzeit und Völkerwanderung. Linz, 217–253.
- Chvojka, O. 2009: Rataje u Bechyně. In: Archeologické výzkumy v Čechách 2008, Zprávy ČAS – Supplément 75. Praha, 23–25.
- Chvojka, O. – Beneš, J. 2007: Pravěké polykulturní sídliště u Ratají (okr. Tábor). Příspěvek k laténskému osídlení Bechyňska, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 331–345.
- Chvojka, O. – Zavřel, P. 2009: Archeologické výzkumy jihočeského muzea v roce 2008. In: Výroční zpráva Jihočeského muzea v Českých Budějovicích za rok 2008. České Budějovice, 52–54.
- Chvojka, O. – Zavřel, P. 2010: Rataje u Bechyně (okr. Tábor), Výzkumy v Čechách, 258–259.
- Jiřík, J. 2007: Entstehung und Entwicklung der sogenannten Vinařice-Gruppe im Nordteil des Böhmisches Beckens. Forschungsstand und Interpretationsversuch. In: J. Tejral (Hrsg.), Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit. Brno, 121–145.
- Jiřík, J. 2012: Böhmen in der Spätantike und der Völkerwanderungszeit unter besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zu Baiern und Thüringen. In: H. Fehr – I. Heitmeier (Hrsg.), Die Anfänge Bayerns von Raetien und Noricum zur frühmittelalterlichen Baiuvaria. St. Ottilien, 359–402.
- Jiřík, J. 2015: Svěbové mezi Arahariem a Hunimudem. K výpovědním možnostem archeologických pramenů pozdní doby římské a časné fáze doby stěhování národů na jihu a západě Čech. In: M. Popelka – R. Šmidtová – Z. Beneš (eds.), Od Skandzy k Dunaji, od Rýna k Pasłęce, Sborník k 70. narozeninám Lubomíra Košnar. Praehistorica 32/2. Praha, 113–124.
- Košnar, L. – Břicháček, P. 1998: Neuere Erkenntnisse zur Besiedlung Südböhmens in der römischen Kaiserzeit. In: Haus und Hof im östlichen Germanien. Tagung Berlin 4. bis 8. Oktober 1994. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie. Band 50. Bonn, 160–163.
- Kuchařík, M. – Bureš, M. – Pleinerová, I. – Jiřík, J. 2008: Nové poznatky k osídlení západního okraje Prahy v 5. století. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (edd.), Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Brno, 201–232.
- Menke, M. 1990: 150 Jahre Forschungsgeschichte zu den Anfängen des Baiernstammes, Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern 2. Wien, 123–219.
- Masanz, R. 2012: Fragmentarisches aus dem frühgeschichtlichen Forchheim. Zur Untersuchung des Brandgräberfeldes von Forchheim (Oberpfalz) und seines forschungsgeschichtlichen Kontextes. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich, 21. Treffen 22. bis 25. Juni 2011 in Stríbro. Rahden/Westf., 41–48.
- Michálek, J. 1974: Laténské sídliště u Zbudova v jižních Čechách, Archeologické rozhledy 26, 213–224, 317–318.
- Michálek, J. 1978: Prešřovice (okr. Strakonice), Výzkumy v Čechách 1975, 76.
- Michálek, J. 1981: Museum středního Pootaví ve Strakonici. Katalog pravěké sbírky. Zprávy Československé společnosti archeologické 22. Praha.
- Michálek, J. v tisku: Putim (okr. Písek), Výzkumy v Čechách 2011.
- Michálek, J. – Zavřel, P. 1987: Zbudov (okr. České Budějovice), Výzkumy v Čechách 1984–1985, 234.
- Moosbauer, G. 2005: Kastell und Friedhöfe der Spätantike in Straubing. Römer und Germanen auf dem Weg zu den ersten Bajuwaren, Passauer Universitätschriften zur Archäologie. Band 10. Rahden/Westf.
- Motyková-Šneidrová, K. 1963: Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 6. Pragae.
- Parkman, M. – Zavřel, P. 2010: Nové objevy na sídlištích doby římské v jižních Čechách. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsik (eds.), Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliskové a ekonomické struktury od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra, 315–339.
- Parkman, M. – Zavřel, P. 2010a: Neue Entdeckungen in germanischen Siedlungen vom Beginn der römischen Kaiserzeit in Südböhmen. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich, 19. Treffen 17. bis 20. Juni 2009 in Prachatice. Rahden/Westf., 253–268.
- Prammer, J. 1987: Neue Forschungen zum spätrömische Straubing. Die Gräberfelder Azlburg I und Azlburg II.

- In: B. Engelhardt – K. Schmotz (Hrsg.), Vorträge des 5. Niederbayerischen Archäologentages. Deggendorf, 133–142.
- Quast, D. 1997: Vom Einzelgrab zum Friedhof. Beginn der Reihengräbersitte im 5. Jahrhundert. In: K. Fuchs (Hrsg.), Die Alamannen. Ausstellungskatalog. Stuttgart, 171–190.
- Rieder, K. H. 1993: Siedlungsgeschichtliche Aspekte zur späten Römerzeit, Völkerwanderungszeit und zum beginnenden Mittelalter an der Mittleren Bayerischen Donau. In: Vorträge des 11. Niederbayerischen Archäologentages. Rahden/Westfalen, 101–146.
- Rybová, A. 1956: Horizont plaňanského typu v sídlištních nálezech v Čechách, Archeologické rozhledy 8, 205–236.
- Rybová, A. 1956a: Jižní Čechy v době římské. Nepubl. diplom. práce. FF UK Praha.
- Rybová, A. 1976: Význam střeoevropské produkce keramiky na kruhu pro dějiny Čech ve 4.–5. stol. n. l., Památky archeologické 67, 85–114.
- Sakař, V. 1956: Terra sigillata v českých nálezech, Památky archeologické 47, 52–69.
- Salač, V. 2008: Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a doba stěhování národů. Praha.
- Springer, T. 1985: Germanenfunde der Völkerwanderungszeit in Nordbayern. Bemerkungen zur Keramik vom Typ Friedenhain-Přešťovice, Archäologisches Korrespondenzblatt 15, 235–243.
- Svoboda, B. 1963: Zum Verhältnis frühgeschichtlicher Funde des 4.–5. Jahrhunderts aus Bayern und Böhmen, Bayerische Vorgeschichtsblätter 28, 97–116.
- Svoboda, B. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha.
- Šumberová, R. – Valentová, J. 2007: Nová sídliště z pozdní doby římské na Časlavsku, Archeologie ve středních Čechách 11, 373–386.
- Weinlich, E. 1997: Das elbgermanische Urnengräberfeld des 4./5. Jahrhunderts n. Chr. bei Forchheim, Gde. Freystadt, Lkr. Neumarkt, Beiträge zur Archäologie in der Oberpfalz und Regensburg 1. Büchenbach, 270–282.
- Weinlich, E. 1999: Das völkerwanderungszeitliche Urnengräberfeld in der Oberpfalz. Anmerkungen zum Keramikhorizont Friedenhain-Přešťovice. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 8. Treffen 17. Bis 20. Juni 1998 in Běšiny bei Klatovy. Rahden/Westf, 97–114.
- Weinlich, E. 1999a: Zwei ovalfacetierte Schalen aus Schwarzach bei Nabburg, Lkr. Schwandorf. Anmerkungen zur elbgermanischen Keramikgattung vom Typ Friedenhain-Přešťovice, Beiträge zur Archäologie in den Oberpfalz 3, 257–267.
- Zavřel, P. 1985: Zbudov, Zliv (okr. České Budějovice), Výzkumy v Čechách 1982–1983, 207–208.
- Zavřel, P. 1986: Výzkum sídliště z doby římské ve Zlivi (okr. České Budějovice) v roce 1983, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 3, 7–16.
- Zavřel, P. 1987: Koroseky (okr. České Budějovice), Přešťovice (okr. Strakonice), Výzkumy v Čechách 1984–1985, 84, 175.
- Zavřel, P. 1987a: Vrábče, Zliv (okr. České Budějovice), Přešťovice (okr. Strakonice), Výzkumy v Čechách 1984–1985, 175, 235.
- Zavřel, P. 1987b: Výzkum sídliště z doby římské ve Zlivi (okr. České Budějovice) v roce 1984, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 4, 7–21.
- Zavřel, P. 1992: Zbudov (okr. České Budějovice), Výzkumy v Čechách 1988–1989, 171.
- Zavřel, P. 1993: Současný stav znalostí o pravěku území města České Budějovice, Jihočeský sborník historický 62, 3–28.
- Zavřel, P. 1995: Přešťovice (okr. Strakonice), Výzkumy v Čechách 1990–1992, 301.
- Zavřel, P. 1997: Der gegenwärtige Forschungsstand der spätrömischen Zeit und der Völkerwanderungszeit in Südböhmen. In: J. Tejral – H. Friesinger – M. Kazanski (eds.), Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donaauraum. Brno, 259–272.
- Zavřel, P. 1999: Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách, Archeologické rozhledy 51, 468–516.
- Zavřel, P. 1999a: Zu den Problemen des Bestattungswesens der römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Südböhmen. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 8. Treffen 17. Bis 20. Juni 1998 in Běšiny bei Klatovy. Rahden/Westf, 84–96.
- Zavřel, P. 2001: Výzkum sídliště z doby římské a z doby stěhování národů ve Zbudově (okr. České Budějovice) v letech 1983–1989, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 205–229.
- Zavřel, P. 2006: Současný stav poznání plaňanského horizontu v jižních Čechách. In: E. Droberjar – M. Lutovský (eds.), Archeologie barbarů 2005. Praha, 237–256.
- Zavřel, P. 2006a: Der gegenwärtige Forschungsstand zu den römer- und völkerwanderungszeitlichen Siedlungen in Südböhmen. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 15. Treffen

15. bis 18. Juni 2005 in Altdorf bei Landshut. Rahden/Westf., 107–134.
- Zavřel, P. 2007: Doba římská a doba stěhování národů v jižních Čechách. Současný stav výzkumu a výhled. In: O. Chvojka – R. Krajíc (edd.), *Archeologie na pomezí, Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 4*. České Budějovice, 79–109.
- Zavřel, P. 2007a: Problematika komunikací doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: E. Droberjar – O. Chvojka (edd.), *Archeologie barbarů 2006, Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 3*. České Budějovice, 269–294.
- Zavřel, P. 2007b: Záchranný výzkum sídlištního objektu z počátku doby stěhování národů ve Zlivi (okr. České Budějovice), *Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20*, 357–366.
- Zavřel, P. 2008: Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (edd.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů*. Brno, 111–127.
- Zavřel, P. 2009: Bechyňská Smoleč (okr. Tábor), Zliv u Českých Budějovic (okr. České Budějovice), *Výzkumy v Čechách 2006*, 13, 232–233.
- Zavřel, P. 2011: Nové nálezy z doby římské a z doby stěhování národů v jižních Čechách. In: E. Droberjar (ed.), *Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Studia Archaeologica Suebica I*. Olomouc, 453–480.
- Zavřel, P. 2011a: Čejetice (okr. Strakonice), Čejetice (okr. České Budějovice), Rataje u Bechyně (okr. Tábor), Ševětín (okr. České Budějovice), Přešťovice (okr. Strakonice), Zliv (okr. České Budějovice), *Výzkumy v Čechách v roce 2008*, 31, 275–276, 283, 334–335, 399.
- Zavřel, P. 2012: Die Forschungsgeschichte zur germanischen Besiedlung Südböhmens im 20. und zur Beginn des 21. Jahrhunderts. In: *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich*, 21. Treffen 22. bis 25. Juni 2011 in Strübro. Rahden/Westf., 21–39.
- Zavřel, P. *v tisku*: Zbudov (okr. České Budějovice), *Výzkumy v Čechách*.
- Zavřel, P. – Michálek, J. 1989: Zbudov, okr. České Budějovice, *Výzkumy v Čechách 1986–1987*, 219–220.
- Zeman, J. 1988: Böhmen im 5. und 6. Jahrhundert. In: G. Bott (Hrsg.), *Germanen, Hunnen und Awaren. Schätze der Völkerwanderungszeit*. Nürnberg – Frankfurt am Main, 515–527.
- Zeman, J. – Venclová, N. – Bubeník, J. 1998: Železářská osada z 3. – počátku 5. stol. v Přerubenicích, *Praehistorica 23*, 95–132.

Gruppe Přešťovice-Friedenhain im Südböhmen. Stand der Forschung und Aussicht

Die Gruppe Přešťovice-Friedenhain stellt die spezifische Gruppe dar, die in den elbgermanischen Kulturkreis gehört. Sie wurde nach den zwei Gräberfeldern genannt und zwar nach Přešťovice bei Strakonice in Südböhmen, wo B. Dubský im Jahre 1934 450 Gräber mit 522 Bestattungen durchgeforscht hat (*Dubský 1949*, 425–490) und nach Friedenhain bei Straubing in Bayern. Schon B. Dubský charakterisierte die Funde aus der Siedlung und aus dem Gräberfeld bei Přešťovice als eine geschlossene Einheit und bezeichnete sie als „Přešťovicer Stufe“ (*Dubský 1937*, 44). Auf die Ähnlichkeit der beiden Gräberfelder in Přešťovice und Friedenhain hat zum ersten mal B. Svoboda aufmerksam gemacht, der auf die Übereinstimmung im Grabritus und im keramischen Inventar der beiden Lokalitäten hinwies und diese Funde als der Typ Přešťovice-Friedenhain bezeichnete. Seiner Meinung nach kamen diese Elbsweben um 300 nach Südböhmen und sie sind dann während der 2. Hälfte des 5. Jahrhunderts nach Bayern weggegangen (*Svoboda 1963*, 97–116; *Svoboda 1965*, 51–66; *Moosbauer 2005*, 63). Auch nach den heutigen Kriterien gehört die Gruppe Přešťovice-Friedenhain, rein archäologisch gebildet, im Rahmen des elbgermanischen Kulturkreises und es ist nicht möglich sie mit einem konkreten Etnikum zu verbinden (*Springer 1985*, 241; *Moosbauer 2005*, 63, 65). Für sie sind charakteristisch die grossen Gräberfelder mit dem Brandritus und mit den armen Beigaben. Als Urnen sind am meisten die Schalengefässe ausgenutzt, die schon A. Rybová als „Přešťovicer Typ“ bezeichnet hat. Die Verzierung bilden die Ovalfacetten und schräge Kannelierung (*Svoboda 1965*, 62; *Fischer 1990*, 105–106; *Rieder 1993*, 119; *Zavřel 1997*, 261; *Masanz 2012*, 42). In der neuesten Literatur wird diese Definierung der Gruppe Přešťovice-Friedenhain mit dem Hinweis auf die Wirklichkeit in Zweifel gestellt, dass die breiten Schüssel und die Verzierung der Ovalfacetten und die schräge Kannelierung im Europa während der Völkerwanderungszeit die grössere Verbreitung hatten (*Masanz 2012*, 43). Meiner Meinung nach bildet die so charakterisierte Gruppe Přešťovice-Friedenhain minimal im Südböhmen klar definierte und unwechselbare Entität. Identische Keramik ist auch in Westböhmen, in Bayern, auf der Ukraine, in Moldavien und Rumänien geläufig, wenn auch die Art der Erzeugung andere ist. Weiter finden sie sich in Mitteldeutschland, in England, in Maingebiet, auf Mähren und in Unterösterreich vor (*Springer 1985*, Abb. 4). Schräg kannelierte Gefässe konzentrieren sich in Mitteldeutschland, in Nordbayern, in Böhmen und Mähren und in Unterösterreich

nördlich der Donau (Moosbauer 2005, 230–231; Masanz 2012, 43). Die genaue Datierung des Typs Prešřovice-Friedenhain stellt den Problem dar, weil die chronologisch empfindlichen Funde am meisten fehlen und es existiert auch keine Horizontalstratigraphie. Der Grund für die Datierung bleibt so die Keramik, typologisch mit der Keramik aus den anderen Lokalitäten vergleichbar, die zeitlich besser durch die sicheren Funde bestimmbar ist (Fischer 1990, 105; Geisler 1999, 117; Moosbauer 2005, 63). Die erste Datierung versuchte schon B. Dubský und er kam zum Schluss, dass der Gräberfeld in der Zeitspanne seit der 2. Hälfte des 2. Jahrhunderts bis die 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts existierte (Svoboda 1963, 98; Svoboda 1965, 51). A. Rybová bestimmte die Dauer des Gräberfeldes seit dem 4. Jahrhundert bis in die 2. Hälfte des 5. Jahrhunderts (Svoboda 1965, 65, 103). Nach V. Sakař bestattet man auf dem Gräberfeld in Prešřovice seit der mittleren Römerzeit bis Anfang der Völkerwanderungszeit (Sakař 1956, 60). G. Moosbauer und H. Geisler setzen sein Beginn in das 4. Jahrhundert (Geisler 1999, 117; Moosbauer 2005, 230). Nach B. Svoboda endet das Gräberfeld am Ende des 5. Jahrhunderts oder am Beginn des 6. Jahrhunderts (Svoboda 1963, 114; Svoboda 1965, 235). B. Svoboda reiht die Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain in die Zeitspanne 400–500, T. Springer 400–560, T. Fischer 400–500 (Svoboda 1963, 114; Svoboda 1965, 235; Springer 1985, 235–243). Die genauere Datierung wird erst mit den weiteren, chronologisch empfindlichen Begleitfunden möglich sein. Heute wird man allgemein angenommen, dass auf dem Gräberfeld in Prešřovice im Verlauf des 4. Jahrhunderts und der 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts bestattet wurde (Droberjar 2002, 271–272; Jiřík 2012, 360). Meiner Meinung nach der Prešřovicer Gräberfeld beginnt schon in der späten Phase der Stufe C2. Darauf zeigen die Gräber 7–10, 58, 66, 70, 79, 89, 102, 113, 122, 139, 141, 148, 170, 186, 192, 196, 212, 232, 235, 252, 272, 323, 327, 346a, 350, 365a, 370, 375, 380, 395b, 430. Der Schwerpunkt der Beerdigung auf unserer Lokalität gehört den Stufen C3–D1. Ihr Ende können wir in die Stufe D2 einordnen, in die 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts, wann wir auf einigen Gefässen die Einflüsse der Vinařicerkultur betrachten (Gräber 57, 95, 135, 153, 216, 244, 260, 277a, 278, 289, 313, 319, 346b, 376, 378). Die Prešřovicer Gruppe ist zweifellos aus dem grösseren Teil älter als die Vinařicergruppe. Südböhmen und auch Westböhmen sind herkömmlich für das Entstehungsgebiet dieser eigenartigen Gruppe und auch für den Ausgangsraum bei ihrer Verschiebung nach Bayern gehalten. Eponymlokalität ist hier Prešřovice. Der ausdrückliche Horizont der Existenz der Siedlung ist die Spät Römerzeit und der Beginn der Völkerwanderungszeit in der Stufe D1, einschliesslich des Vorkommens der charakteristischen Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain (Zavřel 1997, 260–261; Zavřel 1999, 502). Diese wurde in der Grube I–IV/33–34 (Abb. 2:8, Abb. 3:7, Abb. 4:2–3, 8–13, Abb. 5:1, 7–9, Abb. 6:3, 6), in der Grube I/33–34 (Abb. 5:2, 4–5, Abb. 6:7), in der Grube III/33 (Abb. 6:8) und in der Grube VI/33 (Abb. 6:4) vertreten. Die typischen Bruchstücke dieser Keramik stammen auch aus der Lesetätigkeit (Abb. 2:6, 9, Abb. 3:8, Abb. 5:3, 6) und weiteres Material befindet sich ohne Fundumstände im Nationalmuseum in Prag (Abb. 2:7, 10, Abb. 4:4–7, Abb. 6:1–2, 5) und auch im Museum in Písek (Abb. 4:1). Die Prešřovicer Keramik ist im ganzen ausdrücklich auf der Siedlung in Zliv in den Stufen C3–D1, in der Ausfüllung der Hütte II/83 (Abb. 3:2) und der Hütte III/84 (Abb. 3:1, 3–4) vertreten und auch in Zbudov, in der ersten Phase der Existenz der Siedlung in der Stufe D1 und zwar im Objekt 1/83 (Abb. 2:F) – Zavřel 1999, Abb. 20:A. Die weiteren Funde der Prešřovicer Keramik stammen nur aus der Lesetätigkeit, am meisten als die kleine Beimischung auf den Siedlungen der älteren Römerzeit in Rataje bei Bechyně (Abb. 2:D) oder in Putim IV (Abb. 2:C). Der interessante Fund ist das unverzierte Schalengefäss (Abb. 2:A) aus Suché Vrbné (heute die Budweisvorstadt), im Jahre 1910 gefunden (Zavřel 1993, 5, 15, obr. 6:2), auch mit den Analogien auf dem Gräberfeld in Prešřovice aus der Stufe C2 (Gräber 99, 243, 392). Dieser Fund ist wichtig, weil er die Möglichkeit der Existenz des Gräberfeldes im Raum der heutigen Stadt České Budějovice evoziert. Unsicher ist der Einzelfund der Scherbe aus Koroseky (Abb. 2:B), wo die Datierung in Mittelalter nicht ausgeschlossen ist. Weitere nicht erhaltene Funde (Āejetice, Záblatičko, Sedlec) kennen wir nur aus der Literatur (Dubský 1949, 492; Svoboda 1965, 48–49).

Die Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain registrieren wir auch auf den Lokalitäten aus den anderen Regionen: im Westböhmen sind das die Siedlungen aus dem Kreis Plzeň-jih (Pilsen-Süd) – Jiřík 2012, 381, Abb. 12, aus dem westlichen Rand von Prag (Kuchařík – Bureš – Pleinerová – Jiřík 2008, 201–203, Abb. 2), aus dem östlichen Teil des Mittelböhmens (Šumberová – Valentová 2007, 381, Abb. 6:16) und am neuesten auch aus der Umgebung von Žatec (unpubliziert). Die typische Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain ist aus den vielen Lokalitäten des benachbarten Deutschlands bekannt. Sehr starke Besiedlung ist in dieser Richtung besonders zwischen Regensburg und Neuburg an der Donau, im Ingolstadter Becken, im Maingebiet und in der Oberpfalz. Aber die wichtigste Lokalität ist das Gräberfeld in Friedenhain mit den engen Beziehungen zum Gräberfeld in Prešřovice. Es ist das Zentralgräberfeld der Siedlungskammer, die auf der Donauterrasse mit der Reihe der Siedlungen liegt (Geisler 1999, 119–122, Abb. 4–5). Auch hier, wie in Prešřovice, ist die Datierung in Folge des Mangels an Beigaben, nur auf Grund der stylistischen Analyse der Keramik möglich (Svoboda 1963, 113; Fischer 1990, 107; Geisler 1999, 118; Weinlich 1999, 109). Es scheint, dass das Gräberfeld im 4. Jahrhundert beginnt und noch in der 2. Hälfte des 5. Jahrhunderts dauert (Fischer 1990, 101–122; Springer 1985, 235–243). Herkömmlich ist die Vorstellung, dass das Gräberfeld in Friedenhain durch die Leute aus Südböhmen gegründet wurde. Aber dieses Problem ist bis heute nicht befriedigend gelöst (Springer 1985, 241). Die Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain befindet sich auch in den römischen Grenzkastellen und Befestigungen an dem Donaulimit, was jemals als Beleg der Tätigkeit der „böhmischen“ Germanen oder „Baiovarii“ – „die Männer aus Böhmen“ wie Foederaten gehalten wurde. Diese Foederaten sollten in der Strecke zwischen Eining und Straubing während

des 5. Jahrhunderts den Grund der römischen Truppen bei der Verteidigung der Grenze bilden (Fischer 1990, 118; Quast 1997, 175; Rieder 1993, 132). Es handelt sich um die Kastelle Goldberg bei Türkheim, Regensburg, Straubing, Künzing, Eining, Neuburg a. d. Donau, Frauenberg bei Weltenburg, Alkofen, Passau-Batavis (Springer 1985, 240; Fischer 1990, 107–108, 114; Rieder 1993, 108, 120, 135; Weinlich 1999, 109, 112; Moosbauer 2005, 226, 231, 298). In Regensburg um 400 wurde die charakteristische germanische Keramik direkt im Inneren des römischen Legionslager gefunden (Christlein 1982, 249). Nach einigen Ansichten diente die Festung Regensburg als Refugium der Angehörigen der Gruppe Prešřovice-Friedenhain und es ist möglich hier mit der bestimmten Art des römisch-germanischen Zusammenlebens bis die Ende des 5. Jahrhunderts zu rechnen. Wenn die anderen Lokalitäten, wie Eining, Weltenburg oder Straubing spätestens um die Hälfte des 5. Jahrhunderts enden, Regensburg dauert weiter, gemeinsam mit den „böhmischen“ Germanen und mit der romanischen Bevölkerung besiedelt (Fischer 1981, 354; Fischer 1990, 103, 111–113, 118; Rieder 1993, 137–143). Das Heer, das die Besatzung des römischen Kastell in Straubing (*Sorviodurum*) bildete, bestattete gemeinsam mit der Zivilbevölkerung seine Gestorbene auf den unweit liegenden Gräberfeldern Azlburg I und II und in heutigen Altstadt. Die Funde aus dem Gräberfeld Azlburg I zeigen auf sein Überleben noch in der 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts Phase D (390/400–450) – Gräber 60, 79, wann hier die elbgermanischen Krieger bestatteten, wie das die Schlüssel des Prešřovicer Typs aus dem Grab 60 auf dem Gräberfeld Azlburg I belegt (Prammer 1988, 599, 607, Abb. 3–7; Moosbauer 2005, 64, 81, 209, 229, 297–298, Abb. 27:1). Die Schale, mit den schrägen Kanelluren verziert, wurde im Ort der heutigen Kirche St. Peter gefunden (Moosbauer 2005, 67, 297, Taf. 54:52). Die Spätantikbesiedlung endet hier schon in der 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts und das Kastell wurde irgendwann nach der Hälfte des 5. Jahrhunderts verlassen (Moosbauer 2005, 231). Das neue Zentrum der Besiedlung entstand 3 km westlich und seine Prosperität zeigt das frühmittelalterliche Gräberfeld Straubing-Bajuwarenstrasse. Seine älteste Phase in der Hälfte des 5. Jahrhunderts knüpft an die jüngsten Gräber des spätrömischen Gräberfeld Azlburg I an und den Zusammenhang aller drei Gräberfelder belegt gerade die Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain. Das Gräberfeld Straubing-Bajuwarenstrasse ist mit 800–900 Gräbern das grösste bekannte Gräberfeld des Frühmittelalters. Zwei älteste Gräber 73 a 84 enthielten die Schalen des Typs Friedenhain-Prešřovice, mit der schrägen Kanelierung verziert, in die Hälfte des 5. Jahrhunderts datiert. Dieser Ort erlebt die Blütezeit in der 2. Hälfte des 5. Jahrhunderts, in der Stufe Irlmauth. Diese Stufe ist auch auf den weiteren Gräberfeldern (Bittenbrunn, Altnerding) ausdrücklich und ihre Inventare enthielten auch die ostgotischen, langobardischen, thüringischen und böhmischen Einflüsse. Nach der Zeitspanne der Reihengräber im 6. Jahrhundert ist das Gräberfeld in Straubing erst in der 2. Hälfte des 7. Jahrhunderts verlassen (Geisler 1987, 143–157; Prammer 1988, 608; Fischer 1990, 109; Rieder 1993, 136, 141–142). Im vorgeschrittenen 3. Jahrhundert entstand in Passau das Kastell Batavis, wo die Zivilbevölkerung und die Soldaten gemeinsam lebten. Nach der Aussage der archäologischen Funde befanden sich hier im 5. Jahrhundert die Germanen und beschränkt auch die Keramik des Typs Prešřovice-Friedenhain. Die Besiedlung erlöscht hier nach dem gleichzeitigen Kenntnisstand im vorgeschrittenen 5. Jahrhundert (Fischer 1990, 117). Die ganze Situation betont die Wirklichkeit, dass das Gräberfeld Friedenhain sich unweit befindet (Fischer 1985, 235; Prammer 1987, 133–142; Fischer 1990, 109; Geisler 1999, 115, 123; Geisler 2003, 296). Das Gräberfeld bei Prešřovice, mit dem Brandritus, wurde im Rahmen des Böhmens im 4. und 5. Jahrhundert im Pheripheriegebiet gegründet. Nach der herkömmlichen Erörterung (Christlein 1982, 217–253; Springer 1985, 235–243; Fischer 1990, 110; Moosbauer 2005, 63) zogen sich die Träger der Gruppe Prešřovice-Friedenhain während des 5. Jahrhunderts, vielleicht am Anfang der Stufe D2, aus Südböhmen und auch aus dem Westböhmen über den Böhmerwald und Bayerischen Wald über Cham-Further-Senke a Stallwanger Senke nach Ostbayern um (Fischer 1981, 353; Prammer 1988, 611; Fischer 1990, Abb. 2), ins Vorfeld des Donaulimits zwischen die Kastelle Neuburg und Passau (Fischer 1990, 110; Moosbauer 2005, 229–230). Diese Leute sind oft mit den *Männern aus Böhmen* verbunden, die als Foederaten im römischen Grenzheer dienten. Schon seit dem 19. Jahrhundert existiert die Theorie, dass *Baiovarii*, „die Leute aus dem Land Baia“, also aus Böhmen (*Bai(a)haim*) sind und die Träger der Gruppe Prešřovice-Friedenhain wurden für die ersten Bayernleute gehalten oder wenigstens für ein Teil bei der Entstehung dieses Stammes. In der letzten Zeit wurde die Verbindung der Gruppe Prešřovice-Friedenhain mit der Ethnogenese der Bayernleute kritisiert. Die Kritiker weisen auf die Wirklichkeit hin, dass in den schriftlichen Quellen keine Erwähnung über die Existenz der Foederaten auf dem Raetia-Gebiet in der 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts ist und zwar bis die ersten Nachrichten über die Bajuwaren (Haberstroh 2012, 126–127). Das Problem ist die chronologische Korrelation der böhmischen und bayerischen Lokalitäten. Es ist auch die Frage, wann die Römer während der 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts die Grenze verlassen haben und ob die germanischen Krieger in die römischen Dienste überhaupt eintreten konnten (Fehr 2010, 211–231; Jiřík 2015, 120–121). Weiter machen sie auf die nicht zu viel feine Datierung der Prešřovicer Keramik aufmerksam und auch auf die berechtigte Tatsache, dass der potentielle Raum des Ursprungs dieser Neuankommenden nach Bayern in Südböhmen und in Westböhmen nur eine dünne Besiedlung aufweist (Masanz 2012, 43). Neben der ausdrücklichen Fundstelle in Prešřovice (Siedlung und Gräberfeld) sind das eigentlich die Siedlungen in Zliv und Zbudov, die Einzelfunde stammen aus der Siedlungen in Rataje bei Bechyně und Putim IV, unsicher sind die Lokalitäten in Čejetice und Záblatičko. H. Fehr bringt einige kritische Bemerkungen zu der oben erwähnten Theorie. Der Name der Bayerer als „Männer aus Böhmen“ ist nur eine Variante aus den verschiedenen ethymologischen Möglichkeiten und auch existiert hier der grosse Zeitabstand zwischen den Funden der Gruppe Prešřovice-Friedenhain und den ersten Erwäh-

nungen über diesen Stamm. Weiter ist hier das klassische Problem der Verbindung der archäologischen Quellen mit dem bestimmten Ethnikum. In Bayern sind das vor allem die Funde aus den Siedlungen und nur aus den vier Skelettgräbern (Kemathen, Straubing-Azlburg I, Grab 60, Straubing-Bajuwarenstrasse, Gräber 73 a 84) und aus den Brandgräberfeldern (Friedenhain a Forchheim). Auch die Gruppe Přešřovice-Friedenhain ist gewöhnlich mit den schüsselartigen Gefäßen verbunden, die mit den Ovalfacetten und mit den Schrägkanneluren verziert sind. Diese Verzierung ist aber gewöhnlich in der ganzen elbgermanischen Umwelt und muss nicht automatisch die Verbindung Böhmen-Bayern bedeuten. *Gens Baiuvariorum* wurde wahrscheinlich in der Zeitspanne seit der Ende des 4. Jahrhunderts bis zum Beginn des 6. Jahrhunderts gebildet. Auf diesem Prozess beteiligten sich die romanische Bevölkerung, die „böhmischen“ Germanen aus der Zeit um 400 (*Boio-varii*), die Westgermanen „Alemannen“ und Ostgermanen „Langobarden“ aus der Zeit um 500 (*Menke 1990, 196–198; Fischer 1990, 104*). Die Gruppe Přešřovice-Friedenhain ist wahrscheinlich das Ergebnis der Mischung der älteren einheimischen Bevölkerung und der neu ankommenden Leute aus dem mittleren Deutschland, wahrscheinlich der Thüringer (*Svoboda 1963, 101 ad.; Fischer 1990, 110*). Ihre Angehörigkeit zum elbgermanischen Kreis ist zweifellos. Übrigens die gemeinsamen Gründe der Entwicklung in Böhmen und im Maingebiet sind offensichtlich und diese Beziehung überdauert auch in der 1. Hälfte des 5. Jahrhunderts (*Springer 1985, 235–237; Jiřík 2012, 371, Abb. 9*). Sie setzt den gegenseitigen Austausch voraus, der einen starken Ausdruck des geschlossenen Komplexes in allen Gebieten des elbgermanischen Kreises bildet. Die Abweichungen und die verschiedenen Varianten des gegebenen Typs in den einzelnen Gebieten spiegeln mehr den örtlichen Geschmack wider, als die chronologischen Aspekte. Die Gruppe Přešřovice-Friedenhain wurde zweifellos durch die Migranten aus dem mittleren Donaauraum und auch durch die Vinařice Kultur beeinflusst. Auf die Verwandtschaft der einigen Typen der Keramik zwischen der Gruppe Přešřovice-Friedenhain und der Vinařice Kultur und auf ihren Einfluss auf die Keramik aus dem Gräberfeld in Přešřovice hat schon B. Svoboda aufmerksam gemacht (*Svoboda 1965, 101–103*) – Gräber 57, 95, 135, 153, 216, 244, 260, 277a, 278, 289, 313, 319, 346b, 376, 378. In diesem Zusammenhang ist sehr interessant das gemeinsame Vorkommen der Keramik der Gruppe Přešřovice-Friedenhain und der Vinařice Kultur im Maingebiet und im südwestlichen Deutschland (Kahl am Main), wo die Einflüsse der Vinařice-Kultur nachgewiesen sind (*Jiřík 2012, 382; Jiřík 2015, 118*). Einige Forscher setzen zwischen beiden Gruppen nicht nur kulturelle Beziehung voraus, sondern auch die Beziehung der machtpolitischen Abhängigkeit. Trotz der oben angeführten kritischen Bemerkungen zu der Problematik der Gruppe Přešřovice-Friedenhain, ihre Existenz ist, meiner Meinung nach, zweifellos. Die Verbreitung der schüsselartigen Gefäße ist ganz sicher grösser und die Linsenfacetten mit den Schrägkanneluren sind während des 5. Jahrhunderts die allgemeiner Verzierungselementen, aber im Zusammenhang mit den weiteren Erscheinungen, wie ihre Ausnutzung auf den handgemachten schüsselartigen Gefäßen, gemeinsam mit den sogenannten spätrömischen Töpfen, auf den charakteristischen Gräberfeldern gefunden und deutlich territorial beschränkt, das alles stellt die Zeichen der regulären archäologischen Gruppe vor. In Südböhmen überlebt im Rahmen der Gruppe Přešřovice-Friedenhain zweifellos die einheimische swebische Bevölkerung aus der Spät Römerzeit, die neben der Vinařice Kultur auch von der neu Ankommenden aus dem Donaauraum beeinflusst wurde (*Břicháček – Braun – Košnar 1991, 128, Abb. 3; Zavřel 1997, Abb. 6; Zavřel 2007, 84, obr. 12–13*). Die Funde der Keramik, die diese neuen Leute nach Südböhmen gebracht haben und ihr gemeinsames Vorkommen mit der typischen Keramik der Gruppe Přešřovice-Friedenhain auf einigen südböhmischen Siedlungen, zeigen auf die verschiedenartige Herkunft der südböhmischen Bevölkerung in der Zeitspanne C3–D1 (D2) und auch auf das friedliche Zusammenleben der beiden swebischen Ethniken in Südböhmen, das zweifellos durch ihre gemeinsamen Wurzeln verursacht wurde.

(Deutsch von Petr Zavřel)

Abb. 1. Die Gruppe Přešřovice-Friedenhain im Südböhmen. Forschungsstand zum 31. 12. 2015. Die Lokalitätennummern entsprechen der Nummerierung im Katalog

Abb. 2. A – České Budějovice – Suché Vrbné, Fund 1910?. B – Koroseky, Lesefund 1985. C – Putim IV, Lesefund Jahr 2011. D – Rataje bei Bechyně, Lesefund 2011. E – Přešřovice, Siedlung, Lesefunde 2011 (6, 9), die im Nationalmuseum in Prag deponierten Funde (7, 10), Grube I–IV/33–34 (8). F – Zbudov, Grube 1/83

Abb. 3. A – Zliv, Hütte II/83 (2), Hütte III/84 (1, 3–4). B – Přešřovice, Siedlung, Grube II/33 (5), Grube II/33–34 (6). Nach J. Michálek 1981. C – Přešřovice, Siedlung, Gruben I–IV/33–34 (7). D – Přešřovice, Lesefunde 2011 (8)

Abb. 4. Přešřovice, Siedlung, die im Museum Písek deponierten Funde (1), Gruben I–IV/33–34 (2–3, 8–13), die im Nationalmuseum in Prag deponierten Funde (4–7)

Abb. 5. Přešřovice, Siedlung, Gruben I–IV/33–34 (1, 7–9), Grube I/33–34 (2, 4–5), Lesefund 2011 (3, 6). Nummer 4 nach B. Svoboda 1965

Abb. 6. Přešřovice, Siedlung, die im Nationalmuseum in Prag deponierten Funde (1–2, 5), Gruben I–IV/33–34 (3, 6), Grube VI/33 (4), Grube I/33–34 (7), Grube III/33 (8). Nummer 4 nach J. Michálek 1981

